

**T.C.
NEVŞEHİR HACI BEKTAŞ VELİ ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİNİN ÇEVREYE YÖNELİK
TUTUMLARI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA: NEVŞEHİR
ÖRNEĞİ**

**Tezi Hazırlayan
Tuğba ARAZ**

**Tez Danışman
Doç. Dr. Seval ARAS**

**Biyoloji Anabilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi**

**Ekim 2018
NEVŞEHİR**

**T.C.
NEVŞEHİR HACI BEKTAŞ VELİ ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİNİN ÇEVREYE YÖNELİK
TUTUMLARI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA: NEVŞEHİR
ÖRNEĞİ**

**Tezi Hazırlayan
Tuğba ARAZ**

**Tez Danışman
Doç. Dr. Seval ARAS**

**Biyoloji Anabilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi**

**Ekim 2018
NEVŞEHİR**

Doç. Dr. Seval ARAS danışmanlığında Tuğba ARAZ tarafından hazırlanan “Ortaokul Öğrencilerinin Çevreye Yönelik Tutumları Üzerine Bir Araştırma: Nevşehir Örneği” başlıklı bu çalışma, jürimiz tarafından Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Biyoloji Anabilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

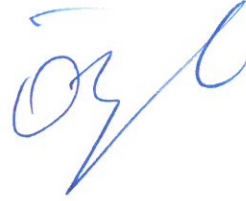
.11/10/2018

JÜRİ

Başkan : Doç. Dr. Ömer SAYLAR

Üye : Doç. Dr. Özlem FINDIK

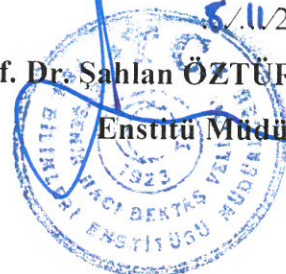
Üye : Doç. Dr. Seval ARAS

ONAY:

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulunun.17/10/2018....tarih ve.44-396... sayılı kararı ile onaylanmıştır.

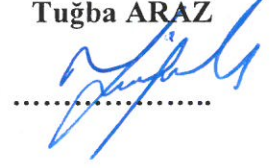
5/11/2018
Prof. Dr. Şahlan ÖZTÜRK
Enstitü Müdürü

TEZ BİLDİRİM SAYFASI

Tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada yer alan bütün bilgilerin bilimsel ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu ve bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yapıldığını bildiririm.

Tuğba ARAZ

TEŞEKKÜR

Yüksek lisans öğrenimim ve tez çalışmam süresince tüm bilgilerini benimle paylaşmaktan kaçınmayan, her türlü konuda desteğini benden esirgemeyen ve tezimde büyük emeği olan Sayın Hocam Doç. Dr. Seval ARAS'a,

Araştırmada kullanılan anketlerin kullanım iznini veren ve yol gösterici olan Sayın Prof. Dr. Naim UZUN'a,

Tez çalışmam süresince bana destek olan arkadaşım Sayın Doç. Dr. Nilüfer Şahin Perçin'e,

Eğitim hayatım boyunca ve zorlu tez çalışmam boyunca sevgi ve desteğini esirgemeyen canım anneme, babama, kardeşime ve sevgili eşime,

Burada adını saymadığım katkıda bulunan herkese tüm içtenliğimle sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİNİN ÇEVREYE YÖNELİK TUTUMLARI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA: NEVŞEHİR ÖRNEĞİ

(Yüksek Lisans Tezi)

Tuğba ARAZ

NEVŞEHİR HACI BEKTAŞ VELİ ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Ekim 2018

ÖZET

Bu çalışma Nevşehir ilinde öğrenim gören ortaokul öğrencilerinin çevreye yönelik tutumlarının incelenmesini amaçlamaktadır. Çalışmanın hipotezlerinin test edilmesi amacıyla yapılan alan araştırmasında nicel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Uygulama 2013-2014 eğitim-öğretim yılında Nevşehir ili ortaokullarına bağlı 8. sınıfa devam eden öğrenciler üzerinde uygulanmış toplam 370 öğrenciye ulaşılmıştır. Yapılan incelemeler sonucu kullanılabilir anket sayısının 291 olduğu belirlenmiş ve bu sayı üzerinden analizler gerçekleştirilmiştir.

Alan araştırmasında kullanılan anket formu iki kısımdan oluşmaktadır. İlk bölümde çevresel tutum ölçeği yer alırken, ikinci bölümde ise demografik değişkenlere yer verilmiştir. Çevresel tutumu belirlemeye yönelik ölçek 2006 yılında Naim Uzun tarafından hazırlanan, yirmi yedi maddelik “Çevresel Tutum Ölçeği”dir. Bu araştırmanın verileri bilgisayar ortamında analiz edilmiştir. Araştırmada frekans, yüzde, standart sapma, t testi, One-Way ANOVA analizleri kullanılmıştır.

Elde edilen bulgulara göre demografik değişkenlerden bazılarının öğrencilerin çevre dostu tutumları üzerinde anlamlı bir farklılığa neden olmaktadır. Analizler sonucunda öğrencilerin çevreye yönelik tutumları; cinsiyet, babalarının eğitim düzeyi ve toplam gelir açısından anlamlı bir farklılık gösterirken; annelerinin eğitim düzeyi, seçmeli çevre dersi alma ve herhangi bir çevreci grubun çalışmalarında aktif olarak katılma durumlarına göre anlamlı bir farklılık göstermediği saptanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Çevresel Tutum, Ortaokul Öğrencileri, Çevre Eğitimi

Tez Danışman: Doç. Dr. Seval ARAS

Sayfa Adeti:60

**RESEARCH ON SECONDARY SCHOOL STUDENTS' ATTITUDES
TOWARDS ENVIRONMENT: CASE OF NEVŞEHİR**

(Masters Thesis)

Tuğba ARAZ

**NEVŞEHİR HACI BEKTAŞ VELİ UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF NATURAL AND APPLIED SCIENCES**

October 2018

ABSTRACT

The aim of this study is to evaluate the environmental attitudes of the 8th grade students studying at the intermediate school program in the city of Nevsehir/Turkey in school year 2013-2014 by quantitative analyses. In context of the study 291 samples fitting to the analytical criteria has been gathered out of 370 participants.

The questionnaire of the study constitutes of two parts, containing environmental attitude scale in the first part and demographic variables in the second. Environmental attitude scale is based on the 27 articles determined by Naim Uzun in 2006. One-way ANOVA and t-test are used for data analysis.

The results show that some of the demographic variables have significant difference on the environment-friendly attitude of the students. The environmental attitude of the students was significantly different based on the gender, education level of their fathers and general income, whereas the education level of their mothers and participation in the voluntary lectures and activity groups on environment didn't reveal significant difference.

Keywords: Environmental Attitude, Intermediate School Students, Environmental Training

Supervisor: Assoc. Seval ARAS

Number of page :60

İÇİNDEKİLER

TEZ BİLDİRİM SAYFASI	ii
TEŞEKKÜR.....	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT.....	v
TABLolar LİSTESİ.....	ix
ŞEKİLLER LİSTESİ	x
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xi
1. BÖLÜM	
GİRİŞ	1
1.1. Çevre Kavramı	1
2. BÖLÜM	
GENEL BİLGİLER	4
2.1. Türkiye’de Çevre Eğitimi	4
2.1.1.Örgün eğitim ve çevre.....	5
2.1.2. Yaygın eğitim ve çevre	7
2.2. Ortaöğretimde Çevre Eğitimi.....	9
2.3. Ortaokul Ders Kitaplarında Çevre Eğitiminin Yeri	11
2.4. Milli Eğitim Bakanlığı’nın Çevre Eğitimi Projeleri.....	16
2.4.1. Çevre uyum projesi (Eko-okullar)	16
2.4.2. Okullarda orman projesi.....	17
2.4.3.Yeşil kutu projesi	17
2.4.4.Sınırsız mavi eğitim projesi	18
3. BÖLÜM	
MATERYAL VE YÖNTEM.....	24
3.1. Araştırmanın Konusu, Önemi ve Amacı.....	24

3.2. Araştırmanın Sınırları.....	25
3.3. Araştırmanın Model ve Hipotezleri	26
3.4. Araştırmanın Alan ve Örneklemi	27
3.5. Veri Toplama Aracı	27
3.6. Araştırma Verilerinin Analizi	28
4. BÖLÜM	
BULGULAR VE TARTIŞMA	29
4.1. Öğrencilerin Demografik Özelliklerine Yönelik Bulgu ve Değerlendirmeler	29
4.2. Araştırmanın Güvenilirliği	32
4.3. Öğrencilerin Demografik Özelliklerine Göre Çevresel Tutumlarının Değerlendirilmesi	33
4.3.1. Cinsiyete göre öğrencilerin çevresel tutumlarının değerlendirilmesi	33
4.3.2. Seçmeli çevre dersi almalarına göre öğrencilerin çevresel tutumlarının değerlendirilmesi	34
4.3.3. Çevreci bir grubun çalışmalarına aktif olarak katılıma göre öğrencilerin çevresel tutumlarının değerlendirilmesi	35
4.3.4. Babanın eğitim durumuna göre öğrencilerin çevresel tutumlarının değerlendirilmesi	36
4.3.5. Annenin eğitim durumuna göre öğrencilerin çevresel tutumlarının değerlendirilmesi	38
4.3.6. Ailenin toplam gelirin'e göre öğrencilerin çevresel tutumlarının değerlendirilmesi	40
BÖLÜM 5	
SONUÇ VE ÖNERİLER	42
KAYNAKLAR	45
EKLER.....	53
EK-1: ÇEVRESEL TUTUM ÖLÇEĞİ	53

EK-2: ARAŞTIRMA İZİNLERİ.....	56
ÖZGEÇMİŞ	60

TABLULAR LİSTESİ

Tablo 2.1. Eski Müfredat Programında Çevre İçerikli Ders, Ünite ve Konular.....	13
Tablo 2.2. Yeni Müfredat Programında Çevre İçerikli Ders, Ünite ve Konular	15
Tablo 4.1. Araştırmaya Katılan Öğrencilere İlişkin Bilgiler	29
Tablo 4.2. Ölçeklerin Güvenilirlik Katsayıları.....	33
Tablo 4.3. Cinsiyet Değişkeni için t-testi Sonuçları.....	34
Tablo 4.4. Seçmeli Çevre Dersi Değişkeni için t-testi Sonuçları	35
Tablo 4.5. Çevreci Gruba Katılım Değişkeni için t-testi Sonuçları.....	36
Tablo 4.6. Çevresel Tutumu Oluşturan Boyutlar ile Babanın Eğitim Durumu Arasındaki Farklılığa İlişkin One-Way ANOVA Testi ve Sonuçları	37
Tablo 4.7. Çevresel Tutumu Oluşturan Boyutlar ile Annenin Eğitim Durumu Arasındaki Farklılığa İlişkin One-Way ANOVA Testi ve Sonuçları	39
Tablo 4.8. Çevresel Tutumu Oluşturan Boyutlar ile Ailenin Gelir Durumu Arasındaki Farklılığa İlişkin One-Way ANOVA Testi ve Sonuçları	40

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 3.1. Araştırma Modeli	26
Şekil 4.1. Babanın Eğitim Durumu Yüzde Oranları.....	30
Şekil 4.2. Annenin Eğitim Durumu Yüzde Oranları	30
Şekil 4.3. Ailelerin Toplam Gelir Aralığı.....	31
Şekil 4.4. Ailelerin Toplam Gelir Yüzde Oranları	31

KISALTMALAR LİSTESİ

- UNEP** : Birleşmiş Milletler Çevre Programı
- UNESCO** : Birleşmiş Milletler Eğitim Bilim Ve Kültür Kurumu
- UNCED** : Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı
- T.C** : Türkiye Cumhuriyeti
- TEMA** : Türkiye Erozyonla Mücadele Ağaçlandırma Ve Doğal Varlıkları Koruma Vakfı
- FEE** : Uluslararası Çevre Eğitim Vakfı
- TÜRÇEV** : Türkiye Çevre Eğitim Vakfı
- DPT** : Devlet Planlama Teşkilatı

1. BÖLÜM

GİRİŞ

1.1. Çevre Kavramı

Çevre kavramı, çevre sorunlarının ortaya çıkmaya başladığı 1970’li yıllardan önce çeşitli anlamlarda kullanılmıştır. 1970’li yıllarda, hem Türkçede hem de başlıca batı dillerinde “ortam”, “dolaylarında”, “bulunulan yerin çerçevesi” gibi anlamlara gelirken, 1970’li yıllardan sonra ise, insan yaşamını şekillendiren doğal ve yapay öğelerin tümü anlamına gelmeye başlamıştır [1]. Özellikle son yıllarda çevre sorunlarının uluslararası şekilde ele alınmasıyla, ekoloji, sosyal bilimler gibi birçok farklı bilim dalının ilgi alanına girmeye başlamış ve kavramın kapsamının genişlemesine yol açmıştır. Böylece dışarıda gördüğümüz her şey çevrenin alanı içerisinde incelenmiş ve çevre, insanın sosyal, kültürel ve ruhsal hayatını yaşaması için gerekli olan her şeyin bir arada bulunduğu ortam olarak kabul edilmeye başlanmıştır [2].

Çevre birçok bilim dalı ile ilişki içerisindedir. Bundan dolayı farklı disiplinlere göre farklı tanımlamaları mevcuttur. Çevre kelimesi İngilizcede “environment” şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Bu kelimenin Fransızca “etrafında” anlamındaki “environ” kelimesinden türediği bilinmektedir. Etimolojistlere göre çevre, “insan veya bir organizma etrafındaki her şey veya koşulların tümüdür” [3]. Bu kavrama ekonomik açıdan bakıldığında “doğa ve insan tarafından şekillendirilen elemanlardır” [4] şeklinde tanımlamaktadır.

Çevre gibi geniş bir kavramını sadece ekonomik ve ekolojik açıdan tanımlamak yetersiz olduğundan farklı bilim dallarına göre çevre kavramını inceleme gereği duyulmuştur. Buradan hareketle, coğrafi bakımdan çevre, “insanın çevresi içindeki her türlü faaliyetinin incelenmesi, insanla çevresi arasındaki karşılıklı etkileşimin kurallarının ortaya konması” [5] şeklinde açıklanırken toplumbilimciler çevreyi, “bir bireyin, bir toplumsal kümenin ya da bir toplumun biyolojik, toplumsal, kültürel yaşamını etkileyecek dış etmenlerin tümü” [6] şeklinde tanımlamışlardır. Doğa bilimleri dalında, “bir yaşam mekânındaki canlıların varlığını ve gelişmesini sağlayan etkili maddesel

varlıklar, olaylar ve enerjilerin bütünü” olarak tanımlanmıştır [7]. Başka bir tanımlamada ise “canlıların içinde yaşadığı, hayati bağlarla bağlı oldukları, çeşitli şekillerde etkiledikleri ve etkilendikleri bir ortam” [8] olarak ifade edilmiştir. Ayrıca çevre; “insan faaliyetleri ve canlı varlıklar üzerinde hemen ya da süre içinde dolaylı ya da dolaysız bir etkide bulunabilecek fiziksel, kimyasal, biyolojik ve toplumsal etkenlerin belirli bir zamandaki toplamı” [9] veya “bir canlının yaşayıp gelişmesini sağlayan ve onları sürekli etkileri altında bulunduran fiziksel, kimyasal ve biyolojik faktörlerin tümü” olarak da tanımlanmıştır [10].

Çeşitli sözlüklerde de çevre kavramı tanımlarıyla karşılaşmak mümkündür. Türk Dil Kurumu sözlüğüne göre çevre; “bir organizmanın ya da bir parçasının üzerinde etki yapan dış etkenler topluluğu, kişinin içinde bulunduğu toplumu oluşturan ortam, bireyi etkileyen canlı ve cansız varlıklar ile bütün güç ve koşulların toplamı, yaşamın gelişmesinde etki yapan doğal, toplumsal, kültürel dış koşulların varlığın içinde olduğu ve yaşamını sürdürdüğü ortam toplamı olarak tanımlanmaktadır” [11]. Çevre Terimleri Sözlüğünde ise çevre; “bir organizmanın var olduğu ortam ya da koşullardır ve çevre doğal fiziksel öğelerin yanında ayrıca organizmanın etkileştiği insan ürünlerini içermektedir” şeklinde belirtilmiştir.

Çevre için yapılan tanımlar bunlarla sınırlı değildir ve daha pek çok tanım yapılmıştır. Aguesse’ye göre çevre “İnsan faaliyetlerini ve canlı varlıkları derhal veya belirli bir süre içinde doğrudan veya dolaylı olarak etkilemeye elverişli fiziksel, kimyasal ve biyolojik etmenlerle sosyal etkenlerin bütünüdür” [12].

Çevre kavramı insanların, diğer insanlarla, bitki ve hayvan türleriyle ayrıca canlıların yaşamlarını devam ettirdikleri yerdeki alanlarla (su, toprak, hava, yeraltı zenginlikleri ve iklim) olan ilişkilerini ve bu ilişkiler sonucunda ortaya çıkacak etkileşimi anlatmaktadır [13]. Kısacası çevre, “bir organizmanın veya organizmalar toplumunun yaşamı üzerinde etkili olan tüm faktörlerin bütünü” şeklinde tanımlanabilmektedir [14].

Çevre, fiziksel, sosyal ve biyolojik çevre olarak da değerlendirilebilir. Canlılar çevrenin temel öğeleriyle bir denge içerisinde yaşamaktadır. Bu dengenin halkalarında oluşan herhangi bir kopma zincirin tamamını etkileyip dengenin bozulmasına neden olmaktadır

[15]. Bu durum ise çevre sorunlarının oluşmasını ve insanların bunları önlemek için tedbir almasını gerekli kılmıştır. Bu sorunları engellemek, en temelde kişilerin davranışlarında değişiklik meydana getirmekle mümkün olabilecektir.

2. BÖLÜM

GENEL BİLGİLER

2.1. Türkiye’de Çevre Eğitimi

Çevre kavramı “1982 Anayasası” ile birlikte yasalarda yer almıştır. T.C. Anayasası’nın 56. maddesi, “Herkes sağlıklı, dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir. Çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemek devletin ve vatandaşların görevidir” ilkesini getirerek çevre ve çevre ile ilgili konuları anayasal esasa bağlamıştır [16].

Çevre eğitiminin ülkemizde gündeme gelmesi ancak 1980’li yılların sonlarında olmuştur. Bu tarihe kadar ilköğretim seviyesinde çevre eğitiminden söz edilmemiştir. 1992 yılında “T.C. Milli Eğitim Bakanlığı”, çevre derslerini tüm ilkokul sınıflarında uygulamaya koymuş ancak 1997 yılında kaldırmıştır [17].

Okul öncesi, ilköğretim ve lise eğitim programlarına bakıldığında çevre eğitimi adı altında bir ders olmadığı dikkat çekmektedir. Çevreye yönelik bilgilendirme, duyarlılık oluşturma gibi konuların diğer derslerin içerisinde yer aldığı görülmektedir. Ancak Millî Eğitim Bakanlığı’na bağlı bazı özel eğitim kurumları çocuklara “çevre eğitimi” vermeyi en temel unsur haline getirmiştir. Bu okullar sayesinde öğrenciler okul öncesinden üniversiteye kadar çevre koruma bilinci eğitimi almaya başlamışlardır [18].

Çevre konuları içinde çevre eğitimi, ayrı bir yer tutmasına karşın, bu konu ülkemizde ancak son yıllarda tartışılmaya başlanmıştır. İlk olarak Türkiye Çevre Vakfı, gerek Çevre Bakanlığı’nda gerekse diğer kuruluşlarda gerçekleştirilen çalışmalara ışık tutucu ve konu ile ilgili olarak uygulamada karşılaşılan aksaklık ve dar boğazları ortaya koyucu bir proje gerçekleştirmeyi uygun bulmuştur. Proje çerçevesinde, çevre eğitimi öncelikle örgün ve yaygın eğitimde çevre eğitimi başlıklarında toplanmıştır [19].

Çevre ile ilgili konulara, ilköğretimde 3.sınıfa kadar “hayat bilgisi”, daha sonra ise 8.sınıfa kadar “fen”, “teknoloji” ortaöğretimde “sosyal bilimler” ve “coğrafya” derslerinde yer verilmektedir [20]. Yeni dönemde kanunla zorunlu hale gelen ve

kamuoyunda 4+4+4 olarak bilinen eğitim sisteminde de durumun değişmediği gözlenir. Liselerin öğretim programlarında “coğrafya” ve “biyoloji” dersleri çerçevesinde çevre konularına yer verilmektedir. [21]. Yükseköğretim kademesinde çevre eğitimi ve bilgisi fen bilimleri eğitiminde öğrenim gören öğrencilere verilmektedir [20].

Günümüzde çevreye verilen önemin önemle artması sebebiyle çevre eğitimi okul öncesinde başlanmak üzere diğer kademelerde de düzenli olarak devam etmesinin önemli sonuçlar doğuracağı düşüncesiyle 14 Ekim 1999 tarihinde MEB ile Çevre Bakanlığı arasında “Çevre Eğitimi Konularında Yapılacak Çalışmalara İlişkin İşbirliği Protokolü” imzalanarak yürürlüğe konulmuştur. Bu protokola göre [22]:

- a. Ortaöğretim kurumlarında öğretmen ve öğrencilerde çevre bilincinin geliştirilmesi amacıyla çevre eğitime yer verilmesi,
- b. Okul öncesi ve ilköğretim dönemindeki çocuklarda çevresel tutumların geliştirilmesi amacıyla uygulamalı çevre eğitiminin artırılması
- c. Mesleki Teknik Eğitim Programlarına ek olarak Çıraklık Eğitim Programlarında çevre konularına da yer verilmesi,
- d. Ülke çapında tüm öğrencilerin ve öğretmenlerin çevre ile ilgili bilgilendirilmelerinin sağlanması için çevre eğitime yönelik hizmet içi eğitim kurslarının gerçekleştirilmesi,
- e. MEB’in uyguladığı ders programlarında ortaöğretim öğrencilerine çevre dersi haftada en az bir saat olmak üzere zorunlu ders olarak yer verilmesi için çalışmalar başlatılmıştır.

2.1.1.Örgün eğitim ve çevre

Örgün eğitim, Milli Eğitimin amaçlarına uygun şekilde hazırlanmış eğitim programları ile birlikte belli bir yaş grubu arasındaki bireylere, belirli bir yerde sistemli ve düzenli şekilde verilen eğitim ilköğretim ve yüksek öğretim kademelerinden oluşmaktadır. Bu sistemde mesleki, teknik ve genel eğitim programları uygulanmaktadır [23].

Günümüzde her yaştaki bireye çevre eğitimi verilerek çevreyle ilgili bir bilinç yaratmak öncelikle ulusal sonrasında ise uluslararası bir sorumluluk haline gelmiştir. Bundan

dolayı çevre eğitim programları, eğitim kademesinin en alt düzeyinden başlatılmalı ve bilinçli şekilde bireylere kazandırılmalıdır [24]. Örgün eğitim gelecekte çevre ile ilgili olarak karar verici durumunda olacak olan çocukların ve gençlerin çevre sorunlarına duyarlı bir birey olarak yetişmelerini sağlamak bakımından önem taşımaktadır [25].

Türkiye’de örgün eğitimde çevre eğitimi şu eğitim kademeleri ve yaş gruplarını kapsar [26]:

- ✓ Okul öncesi yaş grubu (3-6 yaş)
- ✓ İlköğretim yaş grubu (6-14 yaş)
- ✓ Ortaöğretim yaş grubu (14-18 yaş)
- ✓ Yükseköğretim yaş gurubu (18 yaş üstü)

Özellikle okulöncesi ve ilköğretim döneminde çocukların davranış, alışkanlık ve kişilik kazanma konusunda kritik dönemde oldukları düşünülürse; bu dönemde verilen eğitimin de hem bir üst eğitim kademesinde olumlu tutum geliştirme gibi yakın hedeflerine; hem de gelecek nesillerde bilinçli aileler olacak bireyleri yetiştirip, toplumu değiştirmek gibi uzak hedeflere hizmet ettiği söylenebilir. Ortaöğretim kurumlarında gerçekleştirilen çevre eğitimi ise daha çok bu dönemdeki bireylerin ilgi alanlarına uygun olarak, gönüllü faaliyetler, projelere katılma, proje geliştirme, yaratıcı çözümler bulma gibi üst düzey zihinsel beceriler kazandırma üzerine olmalıdır [26]. Üniversiteler, programlarını ve ders içeriklerini kendi yapıları içerisinde ele almaktadır. Bundan dolayı yükseköğretimde, çevre ile ilgili konularda, standart bir eğitim uygulamasından bahsetmek mümkün değildir [27].

Grant (1997) bir çevre eğitiminin, şu özellikleri taşıması gerektiğini ileri sürmektedir [28].

- ✓ Evrendeki varlıkların birbirlerine olan bağımlılığı ve birbirleriyle olan ilişkileri verilecek çevre eğitimi ile geliştirilmeli ve eğitimli çevre bilincine sahip bireyler olarak yetiştirilmelidir.
- ✓ Çevre eğitimi verilirken öğrencilerin doğa ile iç içe ilişki kurmaları sağlanmalıdır. Bu sayede çevreyi korumak için nedenler daha iyi anlaşılacaktır. Çevreyi ve doğayı tanımadan çevreyi korumaya yönelik faaliyetlerin yapılması pek mümkün değildir.

Öğrencilerin çevre ile etkileşim kurmaları için okul kampüsünde yeşil alan sahaları artırılmalı, okulda bitki yetiştirilmesi, doğal alanların geziler düzenlenerek tanıtılması şeklinde faaliyetlerde bulunulmalıdır.

- ✓ Verilen çevre eğitiminin, sadece bilgiye yönelik olmasının önüne geçmek için öğrencilere öğrendiklerini uygulama şansı verilmelidir. Karşılaştıkları çevre sorunlarının altında yatan nedenleri görebilme ve sorunları çözme noktasında öğrencilerin çaba göstermeleri eleştirel bakış açısı kazanmaları açısından önemlidir.
- ✓ Çevre eğitiminde öğretmenlerin öğrencilere yardımcı olması gerekmektedir. Çevre sorunları ile ilgili öğrencilerle birlikte çalışmalı, öğrencileri için iyi bir rol model olmalı, öğrencilerin doğru bilgilere ulaşmaları için kaynak sağlamalı ve onların farkındalıklarının artmasını sağlamalıdır.
- ✓ Çevre eğitiminin sadece içinde bulunulan döneme değil geleceğe yönelik olması gerekmektedir. Son dönemlerdeki bilimsel gelişmelerin, gelecekte insanların hangi problemlerle karşılaşacağını ve buna karşın çevre ile dost olabilmenin yöntemlerinin gelişimine dair öğrenciler özveri ile düşünmeye sevk edilmelidir. Bu sayede daha küçük yaşta nasıl daha yaşanabilir bir çevre ortamı oluşturabilir sorusunun cevabı araştırılmış olacaktır.
- ✓ Günümüzde radyo ve televizyon reklamlarının daha çok tüketime yönelik olması ve sürekli tüketimi özendirilmesi medya okuryazarlığının, eğitimin bir parçası haline getirilmesini zorunlu kılmıştır.

2.1.2. Yaygın eğitim ve çevre

Yaygın eğitim; örgün eğitim sisteminin herhangi bir kademesinde eğitim görmeye devam eden, bu kademelerden herhangi bir nedenle ayrılan ya da örgün eğitim sisteminden hiç yararlanmayan kişilere gereksinim ve ilgi duydukları alanlarda verilen eğitim türüdür. Yaygın eğitim sistemi içerisinde pratik sanat okulları, resmi, özel ve iş yerlerinde verilen hizmet içi eğitimler ile halk eğitim merkezlerinde açılan kurslar bulunmaktadır [23]. Ayrıca TEMA, Türkiye Çevre Vakfı gibi kuruluşlar da çeşitli faaliyetler düzenlemektedir [29].

Eğitimin yaşam boyu devam eden ve tüm bireyleri kapsayan süreç olduğu varsayıldığında bireyler teknolojik, sosyal ve kültürel değişimlere ayak uydurmak, kendini geliştirebilmek, gereksinimlerini karşılayabilmek için çeşitli eğitim programlarına katılmaktadır [30]. Bireye, istek ve gereksinimlerine uygun katılabileceği eğitim programları, en geniş biçimde yaygın eğitim faaliyetleri aracılığıyla sağlanmaktadır. Diğer bir ifade ile eğitim sisteminin alt sistemi, yaygın eğitimidir. Yani verilen bu eğitim sadece okula giden öğrencilere değil aynı zamanda okula gidemeyenler için de yeni bilgilerin ve becerilerin kazandırıldığı bir eğitim uygulamasıdır [31]. Kısaca yaygın eğitim basamağı “örgün eğitimden faydalanamayan bireylerin izlediği bir yol olarak ifade edilir”[32].

Bugüne kadar çevre ile ilgili olaylara ve çevre problemlerine bakıldığı zaman sadece tek bir bireyi değil tüm toplumu ilgilendiren bir konu olmasından dolayı çevre eğitiminin bütünsel bir bakış açısıyla ele alınması gerektiği ortadadır. Bütün bunlardan yola çıkarak çevreye karşı daha duyarlı ve bilinçli kişiler yetiştirmek için çevre eğitiminin herkesi kapsayacak şekilde yaygınlaştırılarak yaşam boyu eğitim faaliyetlerinin bir parçası haline getirilmesi büyük önem taşımaktadır [33].

Daha önceki bölümlerde ayrıntılı şekilde ele alınan çevre eğitiminin amacı insanlarda yeni davranış kalıplarının oluşturulmasıdır. Bu amaçla ilişkili olarak çevre eğitiminin, disiplinlerarası ve bütünsel bir yaklaşımla ele alınması ve küçük yaşlardan başlanarak ömür boyu devam eden bir süreci kapsamaması gerekmektedir [34]. Bu bakımdan, yukarıda amacı verilen çevre eğitiminin, yaygın eğitim sisteminde bulunması büyük önem taşımaktadır [31].

Yaygın eğitimde çevre ile ilgili olarak toplumun tüm bireyelerine, kırsal ve kentsel kamuoyuna, özel veya devlet sektöründe çalışan kitlelere; doğal kaynakların sürdürülebilirliğinin önemi ve korunması, gelecek nesillere aktarılması, çevre bilinci ile nasıl davranılması ve çevre sorunlarına karşı nasıl bir strateji belirlenmesi gerektiği konuları irdelenebilmektedir[32].

Yaygın eğitimin çevre eğitiminin başarılı olması için;

- Eğitim programları çevreye ilgi ve faal katkıda bulunma arzusu aşılmalı, yol gösterici, çözüm getirici, duyarlılığı artırıcı nitelikte olmalıdır [35].

- Çevre eğitim programlarının oluşturulması, geliştirilmesi ve değerlendirilmesinde tüm paydaşların katılımı sağlanmalıdır. Bu paydaşlar arasında maliyeciler, toprak sahipleri, öğretmenler, toplum liderleri, işçiler ve diğer meslek grupları olabilir [35].
- Çevre eğitimi için araştırma birimleri açılmalı ve bu programları hazırlayıp yürütecek devamlı bir birimin kurulmasıdır [36].
- Yaygın eğitimin, uygulanacak hedef kitlede faydalı sonuçları vurgulayacak, toplumun her kesiminde etkileşimlerinin fazla olmasına göre yapılmalıdır [33].
- Yaygın eğitimdeki eğiticiler, alanında uzman, halkla iyi ilişkiler içinde bulunan kişilerden olması verilen eğitiminin kalitesini arttırabilecektir [22].
- Yaygın çevre eğitiminin amaçları şu şekilde sıralanabilir:
- Doğal kaynakların bilinçli kullanılması, çevre kirliliğinin önlenmesi ve çevre bilinci oluşturulması için insanlarda istendik yönde davranış değişikliği oluşturmak [22].
- Bireylerin asıl ihtiyaçlarının karşılanabilmesi için çevrenin varlığını sürdürmesi ve kendini yenileyebilme özelliğini korumasına yönelik insanlarda çevresel tutumların oluşturulmasını sağlamak [33].
- Bireylerde çevre sorunlarıyla ilgili farkındalık yaratmak, çevrenin korunması için gereken felsefeyi aşlamak, çevre ve çevre sorunlarını anlama ve çözmeye yönelik beceri geliştirmek, amaçlamaktadır [37].

2.2. Ortaöğretimde Çevre Eğitimi

Ortaöğretim, 15-18 yaş grubundaki gençlerin soyut düşünmeye başladığı, düşünebilen, araştırma yapmaya istekli, problem çözme becerileri yüksek, estetik duyarlılığı olan, kendisiyle barışık, özgüvenli ve girişimci bireyler olarak toplumsal sorunlara karşı, duyarlı bireylerin yetiştirilmesinin hedef alındığı ve bu doğrultuda birbirinden farklı eğitim programlarının bulunduğu bir eğitim kurumudur ” [38]. Ortaöğretim programlarında okuyan bireylerin çevre ve çevrenin korunmasında yeterli şekilde eğitilmesi, bu bireyleri gelecek dönemlerde çevreye karşı daha duyarlı hale gelmeleri önemlidir [39].

Çevre konularının yaşama geçirilmesinde bir devamlılık vardır. Bu konu ile ilgili bilgilerin, gençlerin eğitim basamaklarının en önemli bölümünde ele alınmaması son

derece sakıncalı olabilir [40]. Tüm eğitim kademelerinde çevre eğitiminin kendine göre ayrı bir önemi ve değeri vardır. Okul öncesinde doğa sevgisinin daha kolay ve daha kalıcı kazandırılabilmesi, ilköğretimde çevreye karşı öğrencilerde tutum ve davranışların geliştirmesinin temellerinin atılması gibi. Ortaöğretim kademesinin özelliği ise bu kademedeki eğitim-öğretim gören öğrencilerin zihinsel ve fiziksel gelişim seviyelerinin yüksek olması nedeni ile çevre ve çevre sorunları ile ilgili üst düzey bilgilerin ve karmaşık insan çevre ilişkilerinin öğretilmesine ve bu öğrencilerin katılım becerilerinin geliştirilmesine imkân verebilmesidir [41]. Öğrenciler orta öğretimde öğrenmeye açık, güçlü bir motivasyon duygusuna ve çevre eğitimini özümseyebilecek bir hazır bulunuşluluğa sahiptir [42] ve çevre eğitimi üzerine yapılan birçok çalışmanın verilerine göre de çevre eğitiminin en kalıcı şekilde verilebildiği seviye ortaöğretimdir [43].

Özellikle duygusal zekanın yoğunlukla öne çıktığı bu dönemde, gençlere verilecek etkin bir çevre eğitiminin önemi tartışılmaz [38]. Ortaöğretim kurumlarında gerçekleştirilen çevre eğitimi ise daha çok bu dönemdeki bireylerin ilgi alanlarına uygun olarak, gönüllü faaliyetler, projelere katılma, proje geliştirme, yaratıcı çözümler bulma gibi üst düzey zihinsel beceriler kazandırma üzerine olmalıdır [26].

Orta öğretimde verilen çevre eğitiminin amaçları şunlardır [44-45]:

- Çevrenin, bütün bir halde ele alınması gerektiğinin yanında fiziki ve sosyal öğelerinin birbiriyle bağlantılı olduğunun verilmesi,
- Kişilerde olumlu ve kalıcı davranış değişikliği yaratmak, çevre bilinci oluşturmak, çevre eğitimini tüm hayatı boyunca alması ve öğrendiği bilgileri günlük hayatta uygulaması, doğal, tarihi ve estetik değerleri koruması ve çevre ile ilgili faaliyetlerde aktif katılımın sağlanması
- Olumsuz çevre koşullarının iyileştirilebileceğini, bu iyileştirmenin sadece o bireyde değil kendinden sonraki nesillere karşı da sorumlu olduğunun bilincinin aşılması,
- Çevreyi kirletmekten kaçınma ve bu davranışları engellemeye istekli olması,
- Sağlıklı ve temiz bir çevreyi oluşturma ve korumanın büyük bir sorumluluk olduğunun bilincinde olarak çevre ve sağlık ilişkisinin önemini anlaşılması,

- Çevre ile ilgili haber ve tartışmalarda eleştirel ve farklı yönlü bakış açısının geliştirilmesi,

Türkiye’de, çevre eğitimi, lise birinci sınıfta “Çevre ve İnsan” konulu bir ders olarak verilirken, daha sonra bu ders kaldırılarak çevre konuları “Biyoloji” derslerinin bünyesinde verilmeye başlanmıştır. Bu yüzden, ilkokul birinci sınıftan lise son sınıfına kadar çevre eğitimi bağımsız bir ders olarak verilememiştir. Bu ise çevre eğitiminin verilmesinde büyük bir eksiklik olarak görülmektedir. Ders içerisinde yan konu olarak verilen çevre bilgisinin oldukça kısıtlı ve yetersiz kaldığı açıkça görülmektedir”[46].

2.3. Ortaokul Ders Kitaplarında Çevre Eğitiminin Yeri

Türkiye’de çevre eğitimi; “2358 sayı 11.05.1992 tarihli Milli Eğitim Bakanlığı Tebliğler Dergisi’nde yayınlanan Talim Terbiye Kurulu’nun 96 sayılı, 24.04.1992 tarihli kararında belirtilen esas ve içeriğe göre lisede seçmeli dersler sınıfına dâhil olan “Çevre ve İnsan 1” dersi ile haftada 2 saat verilmekteydi”. Daha sonraki yıllarda çevre eğitiminde olumlu gelişmeler yaşanmış ve ortaöğretim programlarında birtakım değişiklikler yapılmıştır. Bu değişiklik ile “Talim Terbiye Kurulunun 169 sayı ve 23.12.1998 tarihli kararıyla (Tebliğler Dergisi şubat 1998, sayı 2485)” 1998-1999 öğretim yılından itibaren uygulamaya konan lise Biyoloji 1, 2, 3 derslerinin lise 1 seviyesinde de kısmen çevre konularına rastlanmaktadır. Bu dersin içeriğinde çevre ve sağlık, yaşadığımız çevre, yapay çevre, sosyal çevre, temel ekoloji bilgisi, afetler, nüfus hareketleri, bozulan çevrenin yeniden düzeltilmesi gibi üniteler yer almaktaydı [43].

Çevre eğitimine ilişkin öğrenci kazanımları zorunlu üç derste, yani “hayat bilgisi”, “sosyal bilgiler” ve “fen ve teknoloji” derslerinde farklı ünitelerde yer alan kazanımlarla iç içe geçmiş olarak sunulmaktadır. Her üç programda belirtilen genel hedeflere bakıldığında, çevre içerikli hedeflerin çevreyi tanıma ve anlama, çevreyi temiz tutma, çevre ve insan arasındaki ilişkiyi anlama ve çevreden sorumlu olma gibi konularda yoğunlaştığı söylenebilir”. Bu derslerde çevre eğitimi ya da sürdürülebilirlik başlıklı ayrı bir ünite yer almamaktadır. Bu noktada çevre kavramının eğitim programlarında yer alan genel hedeflerde insan, yakın çevresi ve doğa ilişkisi olarak ele alındığı anlaşılmaktadır. Oysa Sürdürülebilir Kalkınma Stratejisi’nde de belirtildiği gibi çevre

kavramı bireylerin doğal ve yakın çevresi kadar sosyal ve kültürel çevresini de kapsamaktadır. Genel ve özel hedeflerde sosyal ve kültürel çevreye hemen hemen hiç yer verilmediği, çevrenin çoğunlukla doğal çevre olarak algılandığı, diğer bir deyişle fen boyutunun öne çıkarıldığı görölmektedir [47]. Eski ilköğretim programlarında çevre içerikli ünite ve konular Tablo 2.1’de incelenmiştir.

Tablo 2.1. Eski Müfredat Programında Çevre İçerikli Ders, Ünite ve Konular

Sınıf	Ders	Ünite	Konular
1	Hayat Bilgisi	Okula Başlıyorum Güneş ve Dünyamız	Sınıfın Temizliği Bazı doğal afetler ve Korunma yolları
2	Hayat Bilgisi	Çevremizdeki Canlılar	Canlıları Koruma Deprem ve Korunma yolları
3	Hayat Bilgisi	Sağlıklı Büyüyelim Çevremizdeki Canlılar Dünya ve Uzay	Temizlik Canlıları Koruma Doğal Afetler ve Korunma Yolları
4	Sosyal Bilgiler	Aile, Okul ve Toplum Hayatı Yakın Çevremiz İlimiz ve Bölgemizi Tanıyalım	-Okulun Çevresinin Güzelleştirilmesi ve Korunması -Yakın Çevremizi Tanıyalım -İlimiz ve Bölgemizin Bulunduğu Çevrenin Korunması ve Güzelleştirilmesi
5	Sosyal Bilgiler	Güzel Yurdumuz Türkiye	-Doğal Çevremizin Önemi ve Sorunları Çevre sorunlarının Çözümü -Doğal Afetler ve Korunma Yolları
6	Sosyal Bilgiler	Coğrafya ve Dünyamız	-İnsanlığı Tehdit Eden Bazı Önemli Olaylar
7	Sosyal Bilgiler	-	-
4	Fen Bilgisi	Çevremizi Tanıyalım	İçinde yaşadığımız Doğa
5	Fen Bilgisi	Canlılar ve Doğayla Etkileşimleri	----
6	Fen Bilgisi	Çevremizi Nasıl Algılıyoruz?	Çevremizi Nasıl Algılıyoruz?
7	Fen Bilgisi	Tüm Canlılarla Ortak Yuvamız Mavi Gezenimizi Tanıyalım ve Koruyalım	Çevremizde Hangi Ekosistemler var ve Bunlarda Neler Oluyor -Ekosistemdeki Bozulmalar Neleri Doğurur -Bilinçli Bir Çevre Dostu Olarak Nereyi, Neleri, Niçin, Nasıl Koruyalım
8	Fen Bilgisi	----	----

Eski müfredat programında, öğrenciler öğretmenler tarafında verilen bilgileri ezberlemek için aktif olmak zorundadırlar. Bilgiyi öğretmen yapılandırarak pasif bir durumda olan öğrencilere aktarmaktaydı. Ayrıca, öğrencilere yoğun bir bilgi aktarımı

söz konusu olmakla beraber; öğrenciler aktarılan bilgileri anlamak yerine düşünmeden ezberlemeye yönlendirilmekteydi. Eski ilköğretim programında çevre ünitelerinin ağırlıklı olarak sosyal bilgiler ile fen bilgisi derslerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Ünite konuları incelendiğinde, özellikle çevre ve çevreye yönelik sorunların ağırlık kazandığı görülmektedir [48].

Tablo 2.2. Yeni Müfredat Programında Çevre İçerikli Ders, Ünite ve Konular

Sınıf	Ders	Ünite	Konular
1	Hayat Bilgisi	“Okul Heyecanım” “Ben Eşsiz Yuvam” “Dün, Bugün, Yarın”	-Ben Bir Çevreciyim -Doğal Afetlerden Korunma -Doğa Olayları ve Zararları -Doğal ve Yapay Çevre
2	Hayat Bilgisi	“Okul Heyecanım” “Dün, Bugün, Yarın”	-Çevremi Seviyorum -İnsan Çevreyi Değiştirir -Doğa Olayları ve İnsanlar
3	Hayat Bilgisi	“Okul Heyecanım” “Benim Eşsiz Yuvam” “Dün, Bugün, Yarın”	-Çevre Hakkı -Doğal Afetler ve Korunma -Doğa Olaylarından Etkileniyoruz -Temiz Çevre
4	Sosyal Bilgiler	“Yaşadığımız Yer” “İyi ki Var”	-Doğa ve İnsan -Doğal Afetler -Teknoloji ve Hayatımız (Geri Kazanım)
5	Sosyal Bilgiler	“Bölgemizi Tanıyalım” “Adım Adım Türkiye” “Hepimizin Dünyası”	-Doğa ve İnsan Doğal Afetler -Kültürel Varlıklarımız -İnsanlığın Ortak Mirası
4	Fen ve Teknoloji	“Canlılar Dünyasını Gezelim Tanıyalım” “Gezegelimiz Dünya” “Kuvvet ve Hareket”	-Yaşadığımız Çevre -Dünyamızın Yapısını Tanıyalım -Ses Kirliliği
5	Fen ve Teknoloji	“Canlılar Dünyasını Gezelim Tanıyalım”	-İnsanın Çevreye Etkisi -Farklı Yaşam Alanları
6	Sosyal Bilgiler	“Yeryüzünde Yaşam” “Ülkemiz ve Dünya” “Ülkemizin Kaynakları”	
6	Sosyal Bilgiler	“Ülkeler Arası Köprüler”	
6	Fen ve Teknoloji	“Yerkabuğu Nelerden Oluşur”	-Toprak Çeşitleri ve Erozyon -Yerkabuğunun Doğal Anıtları
7	Fen ve Teknoloji	“İnsan ve Çevre”	-Ülkemizdeki ve Dünyadaki Çevre Sorunları ve Etkileri
8	Fen ve Teknoloji	“Doğal Süreçler -Levha Hareketlerinin Yerkabuğuna Etkileri”	-Sıcaklık farkından Kaynaklanan Hava Olayları Yaşamımızı Etkiler

Yeni ilköğretim programlarında çevre konuları, “hayat bilgisi”, “sosyal bilgiler” ile “fen ve teknoloji” programlarında oldukça geniş bir şekilde yer almaktadır. Özellikle ilköğretim kademesinde “hayat bilgisi” derslerindeki yoğunlukla göze çarpmaktadır. Aynı zamanda, “fen ve teknoloji” programlarında çevre ile ilgili konulara “Sosyal Bilgiler” programlarından daha fazla yer verildiği görülmektedir. Yeni ilköğretim programlarında çevre konularına daha fazla yer verildiği, niteliklerinin artırılmış

söylenbilir [49]. Tablo 2.2’de görüldüğü gibi, çevre içerikli konular yeni ilköğretim programlarında arttırılarak öğrencilerin bilgi anlamında daha da yeterli hale getirildiği görülmektedir.

Yeni ilköğretim programlarında bilgiyi öğretmen yapılandırarak öğrencilere aktarmakla görevlendirilmiştir. Öğrencinin günlük yaşamında gerekli olan ve temel bilgiler, öz deneyimleri ile yapılandırılır. Yeni eğitim programları, öğrencilerin bir yandan bilgileri yapılandırırken bir yandan da temel yaşam becerilerini kazanmaları üzerinde duran esnek bir program olarak tanımlanmaktadır. Etkinlik temelli bir yaklaşımla öğrenme-öğretme sürecinde geleneksel öğretim yöntem ve tekniklerinin yanı sıra öğrencilerin aktif olduğu yöntem ve teknikler kullanılmaktadır. Bu programda, öğrencilerin, kendilerini çevreyle bir bütün olarak görmelerini kavramaları hedeflenir”[50]. “Milli Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu’nun hazırladığı ve 2005’te yürürlüğe konan yeni ortaöğretim programının temel yapısının tamamen değiştiği ve modernleştiği göze çarpar [26].

2.4. Milli Eğitim Bakanlığı’nın Çevre Eğitimi Projeleri

2.4.1. Çevre uyum projesi (Eko-okullar)

Eko okullar projesi öğrencilere küçük yaşlardan itibaren çevre bilinci kazandırmak ve çevre eğitimi vermek için uygulanan bir projedir.14 Ekim 1999 tarihinde T.C. Çevre Bakanlığı ile T.C. Milli Eğitim Bakanlığı arasında imzalanan “Çevre Eğitimi” konularında yapılacak çalışmalara yönelik işbirliği sözleşmesi çerçevesinde sürdürülmektedir. Bu proje “Uluslararası Çevre Eğitim Vakfı” tarafından yürütülmektedir ve ülkemizde 1995 yılından bu güne “Türkiye Çevre Eğitim Vakfı” ile birlikte uygulanmıştır [51].

Programın başarısı başta okul müdürü, öğretmenler ve diğer okul idare personelinin ilgisine bağlıdır. Çevre için yapılan tüm okul faaliyetlerini kapsayan bu projede en önemli ve bütünleştirici etken öğrenci katılımıdır. Bu projenin amaçları arasında öğrencilerde çevre bilinci geliştirme, çevreyle ilgi konuların önemini anlama, atıkların değerlendirilmesi ile birlikte, su ve enerji tasarrufu sağlayarak çevrenin daha etkili bir şekilde korunacağını öğrenme, bütün bunların gerçekleşmesi için de tüketim

alışkanlıklarını değiştirme yer almaktadır [35]. Programın öğrencilere yararları şunlardır [52]:

- ✓ Öğrenci, bir grup üyesi olur ve yeni bir kimlik geliştirir,
- ✓ Sorunları fark etme, çözüm üretme ve değerlendirme becerisi gelişir,
- ✓ Karar verme ve inisiyatif kullanma yeteneği gelişir,
- ✓ Plan yapma, rapor yazma becerisi gelişir,
- ✓ Grup çalışmalarında etkili şekilde yer alır.

2.4.2. Okullarda orman projesi

Okullarda Orman Projesi 1999 yılından itibaren “Uluslararası Çevre Eğitim Vakfı (FEE)” tarafından yürütölmektedir. 20 ölkede yürütölen uluslararası bir çevre programı olan bu projeye 2014 yılından bugüne Türkiye Çevre Eğitim Vakfı (TÜRÇEV) aracılığıyla Türkiye de katılmıştır [53].

Okul öncesi eğitim kurumları ve ilkokullarda yürütölen projede okul çağındaki çocukların doğal çevreyle iç içe olmaları amacıyla, ormanlara geziler düzenleyerek, deneyimlerini uluslararası düzeyde sosyo kültürel boyutunun tüm kesimler tarafından tanıtılmasını sağlamaktır [51].

Program okullarda bir veya iki koordinatör öğretmen gözetiminde 10-15 kişilik bir öğrenci grubunun oluşturulması ve orman ile ilgili bir konunun belirlenerek ve öğrencilerin 1 yıl boyunca bu konu üzerinde çalışması üzerine kuruludur. Bireyler için ekolojik, kültürel, sosyal ve ekonomik değere sahip olan ormanların öneminin en başta çocuklar olmak üzere tüm toplum tarafından anlaşılması hedeflenmiştir [54].

Proje kapsamında temiz çevre, atıklar, doğal enerji kaynakları, gibi konularda hazırlanan broşürler belirlenen okullara dağıtılmıştır. Bu okullarda Avrupa Çevre Eğitim Vakfı'nın kriterlerini yerine getiren okullara “Yeşil Bayrak” ödölü verilmektedir [50].

2.4.3. Yeşil kutu projesi

21 Aralık 2005 tarihinde “T.C. Çevre ve Orman Bakanlığı”, “T.C. Millî Eğitim Bakanlığı”, “Bölgesel Çevre Merkezi”, “Doğa Derneği ve Kuş Araştırmaları Derneği”

arasında imzalanan protokol ile “Yeşil Kutu Çevre Eğitim Projesi” yürürlüğe girmiştir. Diğer program ve projeleri göz önüne alarak çevre eğitiminin temel unsurlarını konu edinmiş bir eğitim programıdır. Hedef kitleye bilgi vermeyi, çevreye yönelik kalıcı ve olumlu tutum ve değerler oluşturmayı amaçlamaktadır. Bu nedenle kapsamlı ve günümüz koşullarında oldukça ihtiyaç duyulan bir proje olduğu düşünülmektedir [51].

10–14 yaş grubundaki öğrencilere göre tasarlanan ve 2007–2008 öğretim yılında okullarda uygulanmaya başlanan bu proje, kapsadığı konularla ilgili öğrencilere hem bilgi vermek hem de bazı temel değerlerin gelişmesini sağlamak amaçlanmaktadır [55].

‘Yeşil Kutu’ adlı projede, ilkokul öğretmen ve öğrencilerine yönelik yapılan çalışmalarda kullanılan çevre eğitimi seti olmakla birlikte eğitimin her kademesinde kolaylıkla kullanılabilir bir ders destek materyalidir. Öğrenciler çeşitli etkinliklerin gerçekleştirilmesinde, oyunlarda, tartışmalarda ve alınacak kararlarda etkin rol almaktadır yani bu projede öğrenciler etkinliklerde, tartışmalarda, oyunlarda ve alınacak kararlarda etkindir [56].

Yeşil Kutu Projesinin amaçları şunlardır [12].

- ✓ Ülkemizde eğitim alanında mevcut durumu belirlemek ve gereksinimleri ortaya koyarak daha ileri gelişmelere ulaşmak için temel atmak.
- ✓ Öğretmenler için yaratıcı çözümler sunarak öğretimde yeni yöntemler geliştirebilmeleri sağlamak,
- ✓ Projeye katılacak öğretmen, öğrenci ve toplumun diğer bireylerinde sürdürülebilir kalkınma konularıyla çevre bilinci yaratmak,
- ✓ Eğitim alanında sürdürülebilir projelerin gerçekleşmesine katkı sağlayacak fikirleri bir araya getirmektir.

2.4.4.Sınırsız mavi eğitim projesi

Eylül 2005 tarihinde “Deniz Temiz TURMEPA Derneği” ile “T.C. Milli Eğitim Bakanlığı” tarafından, okul çağındaki öğrencilerin doğal varlıkları korumada bilinçlendirilmesi ve farkındalığın oluşturulması amacıyla yürütülen bir projedir. 28 kıyı ilimizde, her okuldan bir öğretmen ve idareciye verilecek eğitimler ile bu illerde bulunan tüm ilköğretim öğrencilerine ulaşılması hedeflenmektedir [57].

Proje ilk olarak Aralık 2006 tarihinde İstanbul ilinin Üsküdar ilçesinde uygulanmıştır. Bu tarihten itibaren proje kapsamında diğer illerde de eğitimlere başlanmıştır. Eğitimlerde uygulanan programın içeriği, Ankara ve Gazi Üniversiteleri öğretim üyelerinden oluşan bir komite tarafından öğrencilerin öğrenim gördüğü sınıfı, yaşı, deneyimleri ve gelişim özellikleri dikkate alınarak hazırlanmıştır [51].

Sınırsız Mavi programının temel amaçları şunlardır [58] [143]:

- ✓ Doğal kaynaklarımızın korunmasını amaçlamak.
- ✓ Öğrencilerin derslerdeki temel yeterliliklerinin artırılmasını sağlamak.
- ✓ Her yaşta öğrenciye, doğal çevre ve bütün canlı varlıklara karşı saygılı olma bilinci kazandırmak.
- ✓ Öğretmenlerimize ve öğrencilerimize eğitim amacıyla yararlanabilecekleri kaynaklar konusunda yardımcı olmak

Günümüze kadar çevre ile ilgili yapılmış çalışmalar;

Şama (1997)'nin "Üniversite gençliğinin çevre ve çevre sorunlarına yönelik tutumları - Gazi Eğitim Fakültesi öğrencileri üzerine bir araştırma" isimli çalışmada üniversite öğrencilerinin çevre ve çevreye yönelik tutumlarını ölçmeye çalışmıştır. Araştırma cinsiyet, yerleşim, bölüm, babanın mesleği ve eğitim düzeyi ile ailenin gelir düzeyi değişkenlerinin öğrencilerin tutumlarını etkiledikleri yönündedir. Bununla beraber öğrencilerin birinci ya da son sınıf olma ile yaşanan coğrafi bölgenin tutumlar üzerinde etkisi görülememiştir. Bu çalışmada tutum puanları yüksek çıkan öğrencilerin kız öğrenciler olduğu, büyük kentlerde yaşadıkları, yabancı diller bölümünde öğrenim gördükleri, babalarının eğitim düzeylerinin ve mesleki statülerinin yüksek, ailelerinin gelir seviyelerinin orta düzeyde olduğu belirlenmiştir [59].

Ayhan (1999)'ın yaptığı "İlköğretimin ilk üç sınıfındaki öğrencilerin yakın çevre bilincini etkileyen etmenler" adlı çalışmada ilköğretimde yer alan derslerde çevrenin korunmasıyla ilgili hedef ve davranışların kazanılmasında öğretmen, aile ve okul yönetiminde öğrenmeyi kolaylaştıran ve zorlaştıran etkilerin ortaya çıkarılmasına çalışmıştır. Araştırmada kapsamında öğretmenlere, öğrencilere ve ailelere yönelik üç anket ve iki görüşme formu kullanılmış, toplam 12 öğretmen, 4 müdür, 368 veli ve 413 öğrenciden veriler elde edilmiştir. Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre; MEB

İlköğretim Programının ilkeleri, amaçları ve hedeflerinin önerdiği öğrenme etkinlikleri bakımından çevre eğitimi destekleyen sınıf içi öğrenme-öğretme etkinliklerinde elverişli yöntemler kullanıldığını, öğrencilerin çevre sorunlarına karşı kendi yaş gruplarından beklenen duyarlılığa sahip olduğu, fakat öğrendiklerini her durumda uygulamadıklarını göstermiştir [60].

Chapman ve Sharma (2001) tarafından yapılan çalışmada Asyalı ilköğretim öğrencilerinin çevresel tutumlarını ve bilgilerini belirlemek amaçlanmıştır. Bu amaçla Hindistan ve Filipinler’de toplam 100 öğrenciye çevre eğitim programı uygulanmıştır. Çalışma sonunda, çocukların çevreyi “dışarı” olarak tanımlayarak kendilerini dışarıda tuttukları belirlenmiştir. Eğitim programında çevre eğitimi bilim konularıyla entegre edilerek verilmiştir. Eğitim programı sonunda çocukların çevre ile ilgili bilgilerinin önemli düzeyde arttığı saptanmıştır. Çocukların çevre ile ilgili bilgileri daha çok gazete, dergiler ve özellikle televizyondan edindikleri belirlenmiştir. Bu nedenle televizyon için hazırlanan doğa programlarının, çevreye verilen zararlar ile ilgili haber programlarının çocukların çevre bilgilerini geliştirmelerine yardımcı olacağı belirtilmiştir. Ayrıca çocukların çevresel problemler ile ilgili farkındalıklarının yüksek olduğu ve bu problemlerin çözümüne iyimser yaklaştıkları, fakat çevresel problemlerin çözümüne ilişkin belirgin örnekler vermede yetersiz kaldıkları saptanmıştır. Çalışma sonunda çevre eğitiminin yalnızca çevre ile ilgili bilgi vermek yerine farkındalık, ilgi, tutum, motivasyon ve problem çözmeye odaklanması gerektiği vurgulanmıştır [61].

Yılmaz ve arkadaşları (2002) tarafından “Ortaöğretim ve üniversite öğrencilerinin çevre, çevre kavramları ve sorunları konusundaki bilgileri ve öneriler” isimli çalışmasında üç ayrı gruba, üç farklı anket uygulanarak, çalışmanın üç yılda tamamlandığı bildirilmiştir. Çalışma sonucuna göre lise döneminde kimya dersi alan öğrencilerin çevre konusuyla ilgili daha fazla bilgiye sahip oldukları ve bu bilgilere daha çok görsel ve yazılı medyadan ulaştıkları belirtilmiştir [62].

Özdemir ve arkadaşları (2004)’nin “Tıp fakültesi öğrencilerinin çevre sorunları konusundaki farkındalık ve duyarlılıkları” adlı çalışmasında öğrencilere 37 soruluk anket formu uygulanmıştır. Çalışmanın sonucunda toplumun yeterli ilgiyi göstermediği ve duyarlılıklarının istenen seviyede olmadığı tespit etmişlerdir [63].

Atasoy (2005)“Çevre için eğitim: ilköğretim öğrencilerinin çevresel tutum ve çevre bilgisi üzerine bir çalışma” adlı çalışmasında ilköğretim öğrencilerinden altıncı, yedinci ve sekizinci sınıf öğrencilerinin çevreye karşı tutumlarını belirlemeye çalışmıştır. Sonuçlara göre ilköğretim öğrencilerinin puanları arasında anlamlı farklılık olduğu görülmüştür. Öğrencilerin bilgi ve tutum puanları incelendiğinde, buldukları sosyo-ekonomik düzeylere göre anlamlı bir farklılık görülmemiştir. Çevre bilgisi ve tutum ölçeği sonuçlarına göre kızların erkeklerden daha yüksek puanlara sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır. İlköğretim öğrencilerinin çevresel bilgi ve tutumları arasında bir ilişki tespit edilmiştir [64].

Akçay (2006), “Farklı Ülkelerde Okul Öncesi Öğrencilerine Yönelik Çevre Eğitimi” çalışmasında, farklı ülkelerde gerçekleştirilen çevre eğitimleri ile ülkemizde yapılan çevre eğitimine yönelik amaç ve kazanımları karşılaştırılarak incelenmiştir. Araştırmanın sonunda, çevre eğitimini en iyi derecede Almanya’nın verdiği; sırayla İsviçre, Türkiye, Japonya, Kanada ve Amerika’nın izlediği belirlenmiştir. Araştırmaya göre çevre eğitiminin bulguları ışığında, çevre eğitiminin okul öncesinde yaygınlaştırılması ve seçmeli ders olarak üniversitelerde yer alması yapılan öneriler arasındadır”[18].

Tecer (2007) “Çevre için eğitim: Balıkesir ili ilköğretim öğrencilerinin çevresel tutum, bilgi, duyarlılık ve aktif katılım düzeylerinin belirlenmesi üzerine bir çalışma” isimli araştırmasında birinci ve ikinci kademedeki eğitim gören öğrencilerine ayrı ayrı olmak şartıyla “çevresel duyarlılık ve aktif katılım (DAK)” ölçeği uygulamıştır. Öğrencilerin çoğunun çevre konularına duyarlı olduklarını ifade etmelerine rağmen, çevresel faaliyetlere aktif olarak katılmadıkları ve genel olarak kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre çevreye karşı daha sorumlu davrandıkları görülmüştür [65].

Yıldırım, (2008) genel çevre problemleri temel alınarak hazırlanan çevre eğitimi derslerinin ilköğretim öğrencilerinin çevreye yönelik tutumlarına olan etkisini ölçmeyi hedeflemektedir. Deneysel çalışma yöntemi ile yapılan bu araştırmanın örneklemini Ankara’nın Yüzüncü Yıl semtindeki bir devlet okulundan elde edilmiştir ve toplam 51 (18 dördüncü sınıf ve 32 beşinci sınıf) öğrenciden oluşmaktadır. Öğrencilere bir ay süren çevre eğitimi dersleri uygulanmıştır. Genel çevre problemleri ve sebepleri konularının yanı sıra sürdürülebilir kalkınma, ekolojik ayak izi ve geri dönüşüm

kavramların da içeren bu derslerde geleneksel anlatıma ek olarak öğrenci merkezli öğretim yöntemleri kullanılmıştır. Sonuç olarak, çevre eğitimi derslerinin Öğrencilerin çevresel tutumlarını pozitif yönde etkisi olduğu sonucuna ulaşmıştır [66].

Sağır, Aslan ve Cansaran (2008) “Çevre tutum ölçeği uyarlanması ve ilköğretim öğrencilerinin çevre tutumlarının belirlenmesi” isimli çalışmada ilköğretim yedinci ve sekizinci sınıf öğrencilerinin çevre bilgilerini çeşitli değişkenler açısından incelemiştir. Bu araştırmaya göre; öğrencilerin çevresel tutumlarında cinsiyet ve sınıf düzeyi değişkenlerine göre anlamlı bir fark bulunmamıştır. Ebeveyn eğitim düzeyine bakıldığında ise öğrencilerin çevresel bilgi ve tutumlarında anlamlı farklılık bulunmamıştır [67].

Yüksek (2010) tarafından “İlköğretim dördüncü sınıf fen ve teknoloji dersi canlılar dünyasını gezelim tanıyalım ünitesi öğrenme öğretme sürecinde yapılan etkinliklerin öğrencilerin çevre bilgisi, çevreye karşı tutumları ve bunların kalıcılık düzeylerine etkisi” adlı çalışmada bütün öğrencilerin uygulama sonrasında, uygulama öncesine göre daha puanlara yüksek puanlara sahip olduğu belirlenmiştir. Ayrıca kız öğrencilerin erkeklere göre ve ebeveyn eğitim düzeyinin daha yüksek olduğu öğrencilerin anne-babalarının çevresel bilgi ve tutumlarında öncesine oranla olumlu sonuçlara ulaşılmıştır [68].

Aydın ve Çepni (2012)’nin, “İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Çevreye Yönelik Tutumlarının Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi (Karabük İli Örneği)” isimli çalışmada ortaokul öğrencilerinin çevreye ilişkin tutumlarının bazı değişkenlere göre incelenmesini amaçladığı çalışmada, cinsiyet, sınıf düzeyi, aile gelir düzeyi, baba eğitim durumuna göre çevresel tutum açısından anlamlı sonuçlar tespit edilmiştir. Araştırmada anne eğitim düzeyi ile çevresel tutum arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır [36].

Mercan (2013)’in “İlköğretim ve ortaöğretim öğrencilerinin çevreye karşı tutumlarının değerlendirilmesi” adlı çalışmada bazı değişkenlere (cinsiyet, kademe, sınıf düzeyi, ders notu, anne ve babanın eğitim durumu) bağlı olarak ilköğretim ve ortaöğretim öğrencilerinin çevreye karşı tutumlarını tespit etmek amaçlanmıştır. Çalışmada “Çevresel Davranış Alt Ölçeği” ve “Çevresel Düşünce Alt Ölçeği” olmak üzere iki alt ölçekten oluşan “Çevresel Tutum Ölçeği” kullanılmıştır. Araştırma sonucunda cinsiyete

bağlı yapılan değerlendirmede kız öğrencilerin çevresel davranış ve tutum puanları ortalamaları erkeklere kıyasla yüksek bulunmuştur. Ayrıca anne eğitimi düzeyinde yapılan değerlendirmede çevresel davranış ve tutum puanları arasında anlamlı farklılık bulunmamış, düşünce puanları arasında anlamlı farklılık bulunmuştur. Baba eğitimi düzeyinde yapılan değerlendirmede ise öğrencilerin çevresel davranış puanları arasında anlamlı farklılığın olmadığı görülmüştür. Sadece baba eğitim seviyesi ortaokul ve lise olan öğrencilerin çevresel tutum ve düşünce puanları arasında anlamlı fark bulunmuştur. Yapılan çalışmalar incelendiğinde genelde anne babaların eğitim durumu ile çevresel tutum arasında olumlu bir ilişki saptanmıştır [69].

Bulut (2015), “Ortaöğretim Öğrencilerinin Çevresel Risk Algısı, Tutum ve Bilgi Düzeylerinin Belirlenmesi Üzerine Bir Çalışma” adlı çalışmasında cinsiyet, yaş, sınıf düzeyi, okul türü, anne ve baba eğitim düzeyi, aile gelir düzeyi ve aile birey sayısı değişkenlerine bağlı olarak öğrencilerin çevreye yönelik risk algısı, tutum ve bilgi düzeylerini değerlendirmek amaçlanmıştır. Çalışmanın örneklemi, bölgede bulunan liselerin 9. ve 12. sınıflarında öğrenim gören toplam 508 öğrenciden oluşmaktadır. Çalışmada veri toplama araçları olarak " Kişisel Bilgi Formu", "Çevresel Risk Algısı Ölçeği", "Çevre Bilgisi Testi" ve "Çevresel Tutum Ölçeği" kullanılmıştır. Tutum ölçeği çevresel düşünce alt boyutu puanlarında öğrencilerin cinsiyetlerine, öğrenim gördükleri okul türüne, sınıf düzeylerine, baba eğitim düzeylerine ve aile gelir düzeylerine göre anlamlı bir fark olduğu, öğrencilerin çevresel davranışlarının ise cinsiyete, öğrenim gördükleri okul türüne, sınıf düzeyine, anne ve baba eğitim düzeyine ve aile gelir düzeyine göre anlamlı farklılık göstermediği tespit edilmiştir [70].

Navruz (2016) tarafından yapılan “Kırsal Kesimde Ortaokul Öğrencilerinin Çevresel Tutumlarının İncelenmesi (Erzincan-Çayırılı İlçesi Örneği)” adlı çalışmada ortaokul öğrencilerinin çevresel tutumlarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırma örneklemini, 2014-2015 eğitim öğretim yılında Erzincan ili Çayırılı ilçesinde öğrenim görmekte olan toplam 383 ortaokul öğrencisi oluşturmaktadır. Veri toplama aracı olarak demografik soruların bulunduğu kişisel bilgi formu ile Çevre Tutum Ölçeği tercih edilmiştir. Araştırma bulgularına göre, baba eğitim düzeyi ve cinsiyet değişkenleri açısından farkın anlamlı olduğu; sınıf düzeyi, yerleşim yeri, ekonomik durum ve anne eğitim düzeyi açısından ise anlamlı bir farklılık bulunmadığı tespit edilmiştir [71].

3. BÖLÜM

MATERYAL VE YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Konusu, Önemi ve Amacı

Bu çalışmanın konusunu Nevşehir ilinde öğrenim gören 193'ü kız, 98'i erkek olmak üzere toplam 291 ortaokul öğrencisinin çevreye olan tutumları oluşturmaktadır. Bu bağlamda konunun anlaşılabilmesi için öncelikle çevre kavramı, çevre eğitimi, çevre eğitiminin önemi ve tarihsel süreci, çevre eğitim yaklaşımları, Türkiye'deki çevre eğitimi, Milli Eğitim Bakanlığı'nın çevre eğitimi projeleri, ortaokullarda çevre eğitimi gibi kavramlar açıklanmıştır. Daha sonra da Nevşehir ilinde öğrenim gören ortaokul öğrencilerinin çevreye ilgili tutumlarının bazı demografik değişkenlere göre farklılık gösterip göstermediği incelenmiştir.

İklim değişikliği, küresel ısınma, enerji kaynaklarının tükenmeye başlaması, kıtlık, doğal kaynakların giderek azalması gibi küresel sorunlar son dönemlerde insanlığın gündemini önemli derecede meşgul eden konular arasındadır. Doğal çevrenin korunması konusu hükümetler kadar, işletmeleri ve bireyleri de ilgilendirmektedir. Çevre sorunlarının ana kaynağının insanlar olduğu düşünüldüğünde bu sorunlara çözüm getirecek kişiler yine insanlardır. Buradan hareketle çevre sorunlarına çözüm bulacak kişilerin davranışlarının en temelinde değişiklik yaratmak eğitim ile mümkün olmaktadır. Özellikle küçük yaşlarda verilen çevre eğitimi bireylerin ileriki yaşlarında çevreye yönelik olumlu tutum sergilemelerini sağlayacaktır. Bu amaçla ortaokul öğrencilerinin çevreye yönelik tutumlarının ölçülmesi ve hangi değişkenlere farklılık gösterdiğinin belirlenmesi önem kazanmaktadır.

Ulusal ve uluslararası literatüre bakıldığı zaman öğrencilerin çevresel tutumlarını ortaya koyan çalışmalar bulunmaktadır [72-75, 24, 76, 61]. Yapılan bu çalışmalar öğrencilerin tutumlarını ölçmüş fakat belirli alt boyutlara göre bir değerlendirmeye alınmamıştır. Bu çalışma, Nevşehir ilinde bulunan ortaokul öğrencilerinin çevresel tutumlarını boyutlarına göre inceleyerek, sonuçların literatürde görülen eksikliğin giderilmesine katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Araştırmanın genel amacı, Nevşehir’de bulunan ortaokul öğrencilerinin çevre duyarlılığına ilişkin görüşlerinin belirlenmesidir. Bu genel amaç doğrultusunda şu sorulara cevap aranmıştır:

1-Öğrencilerin *çevresel ilgileri*, cinsiyetlerine, baba ve annelerinin eğitim durumlarına, ailenin toplam gelirin e, çevreci bir gruba dahil olmalarına ve seçmeli çevre dersi almalarına göre farklılaşmakta mıdır?

2- Öğrencilerin *çevresel duyarlılıkları*, cinsiyetlerine, baba ve annelerinin eğitim durumlarına, ailenin toplam gelirin e, çevreci bir gruba dahil olmalarına ve seçmeli çevre dersi almalarına göre farklılaşmakta mıdır?

3-Öğrencilerin *çevresel bilinçleri*, cinsiyetlerine, baba ve annelerinin eğitim durumlarına, ailenin toplam gelirin e, çevreci bir gruba dahil olmalarına ve seçmeli çevre dersi almalarına göre farklılaşmakta mıdır?

4-Öğrencilerin *çevresel görüşleri*, cinsiyetlerine, baba ve annelerinin eğitim durumlarına, ailenin toplam gelirin e, çevreci bir gruba dahil olmalarına ve seçmeli çevre dersi almalarına göre farklılaşmakta mıdır?

5- Öğrencilerin *çevre kirliliğine* olan düşünceleri, cinsiyetlerine, baba ve annelerinin eğitim durumlarına, ailenin toplam gelirin e, çevreci bir gruba dahil olmalarına ve seçmeli çevre dersi almalarına göre farklılaşmakta mıdır?

6-Öğrencilerin *çevre sorunları* hakkındaki fikirleri, cinsiyetlerine, baba ve annelerinin eğitim durumlarına, ailenin toplam gelirin e, çevreci bir gruba dahil olmalarına ve seçmeli çevre dersi almalarına göre farklılaşmakta mıdır?

3.2. Araştırmanın Sınırları

Nevşehir ili Milli Eğitim Müdürlüğü sonuçlarına göre 2013-2014 eğitim-öğretim yılında Nevşehir ili ortaokullarına bağlı 8. sınıfa devam eden toplam 4862 öğrenci mevcuttur. Çalışmamızda anket uygulanan öğrenciler toplumdaki farklı aile yapılarının çevre eğitimindeki rolünü temsil edecek şekilde belirlenmiştir. Öğrenci sayısı 370 olup, ancak anketlerin incelenmesi sonucu kullanılabilir anket sayısının 291 olduğu belirlenmiş ve analize tabi tutulmuştur. Seçilen öğrencilerin her bölgeden ve kozmopolit bir Evren

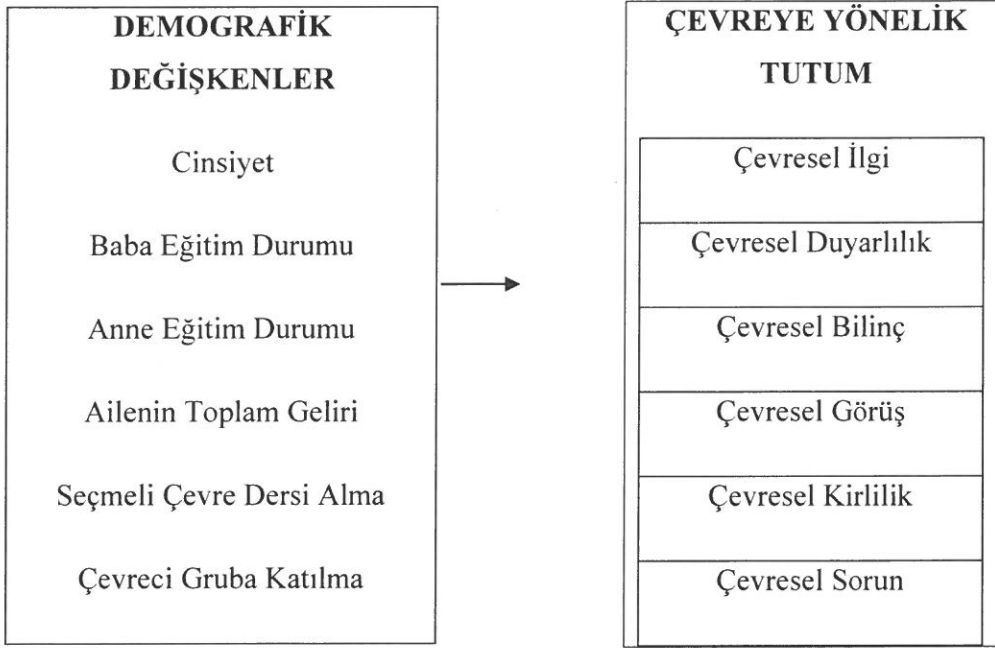
büyükliğünün 4500 ve üzeri olduğu durumlarda örneklem sayısının 354 olması yeterlidir [77].

Uygulanan anket soruları sadece Türkçe olarak hazırlanmıştır. Farklı dillerde hazırlanarak Türkiye’de öğrenim gören yabancı öğrencilerin katılımıyla örneklem sayısını çoğaltmak da mümkündür.

3.3. Araştırmanın Model ve Hipotezleri

Araştırma sürecinde belirlenen ilişkisel önermeler ışığında, öğrencilerin çevresel tutumlarının belirlenmesi ve çeşitli demografik özelliklere göre farklılık gösterip göstermediği dikkate alınarak bir araştırma modeli oluşturulmuştur. Model, bu araştırma sonucunda ulaşılmak istenen amaca uygun olarak şekillendirilmiş olup; nicel verilerin sağlıklı ve rasyonel bir biçimde değerlendirilmesini sağlayacaktır.

Çalışma sonucunda oluşturulan hipotezler;

Şekil 3.1. Araştırma Modeli

H₁: Öğrencilerin cinsiyeti ile çevresel tutumu oluşturan boyutlar arasında anlamlı bir farklılık vardır.

H₂: Öğrencilerin seçmeli çevre dersi alıp almamaları ile çevresel tutumu oluşturan boyutlar arasında anlamlı bir farklılık vardır.

H₃: Öğrencilerin çevreci bir grubun çalışmalarına aktif olarak katılıp katılmaması ile çevresel tutumu oluşturan boyutlar arasında anlamlı bir farklılık vardır.

H₄: Öğrencilerin babalarının eğitim durumları ile çevresel tutumu oluşturan boyutlar arasında anlamlı bir farklılık vardır.

H₅: Öğrencilerin annelerinin eğitim durumları ile çevresel tutumu oluşturan boyutlar arasında anlamlı bir farklılık vardır.

H₆: Ailenin toplam geliri ile çevresel tutumu oluşturan boyutlar arasında anlamlı bir farklılık vardır.

3.4. Araştırmanın Alan ve Örneklemi

Araştırmanın alanında maliyet ve zaman kısıtları göz önünde bulundurularak, coğrafi sınırlandırmaya başvurulmasına rağmen, tam sayıma gidilmesi rasyonel görülmemektedir. Bu nedenle araştırmada örnekleme yöntemine başvurulmuştur ve kolayda örnekleme tekniği kullanılmıştır. Oldukça yaygın olarak kullanılan bu teknikte esas, ankete cevap veren herkesin örneğe dâhil edilmesidir. En kolay bulunan denek en ideal olanıdır. Denek bulma işlemi arzu edilen örnek büyüklüğüne ulaşıncaya kadar devam eder [78].

3.5. Veri Toplama Aracı

Tez çalışmasında öncelikle kaynak taraması yapılmıştır. Yapılan araştırma sonucunda hem anket hem de ankete uygun araştırma grup öğrenci seviyesi belirlenmiştir. Yapılan anket çalışması iki bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde çevresel tutum ölçeği yer alırken, ikinci bölümde ise demografik değişkenlere yer verilmiştir.

Bu çalışmada Naim Uzun tarafından geliştirilen “Çevresel Tutum Ölçeği” kullanılmıştır. Çevresel tutum ölçeğinde 27 madde bulunmakta ve 5’li likert tipi ölçek

kullanılmaktadır. Uygulama Nevşehir ilinin çeşitli ortaokullarında öğrenim gören sekizinci sınıf öğrencileri üzerinde gerçekleştirilmiştir.

3.6. Araştırma Verilerinin Analizi

Toplanan verilerin nasıl analiz edileceği ve hangi analiz tekniklerinin kullanılacağı araştırma sonuçlarının doğru yorumlanması açısından büyük önem taşımaktadır. Bu araştırmada toplanan veriler bilgisayar ortamında uygun analiz teknikleri kullanılarak analiz edilmiştir.

Kullanılan ölçeklerin güvenilirliği Cronbach Alfa güvenilirlik katsayısı ile incelenmiştir. Araştırmada örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin demografik özellikleri betimleyici frekans ve yüzde dağılımları kullanılarak çıkarılmıştır. Öğrencilerin çevreye yönelik tutumlarının demografik özelliklerine göre farklılık gösterip göstermediğini incelemek adına t testi ile ANOVA testleri yapılmış ve sonuçlar yorumlanmıştır.

4. BÖLÜM

BULGULAR VE TARTIŞMA

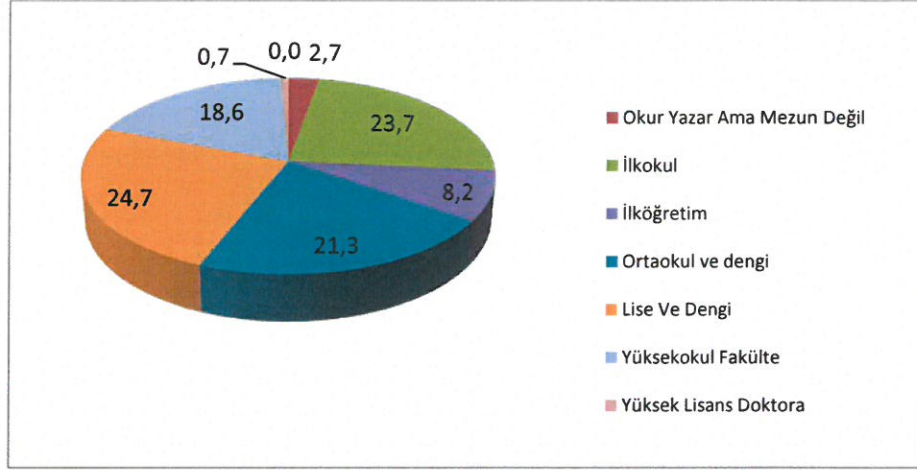
4.1. Öğrencilerin Demografik Özelliklerine Yönelik Bulgu ve Değerlendirmeler

Araştırmanın alan ve örneklem büyüklüğü kısmında belirtildiği gibi bu çalışma, Nevşehir ilinde bulunan bazı ortaokul öğrencileri üzerinde uygulanmıştır. Örnekleme ilişkin demografik özellikler Tablo 4.1’de detaylı bir biçimde ortaya konulmuştur.

Tablo 4.1. Araştırmaya Katılan Öğrencilere İlişkin Bilgiler

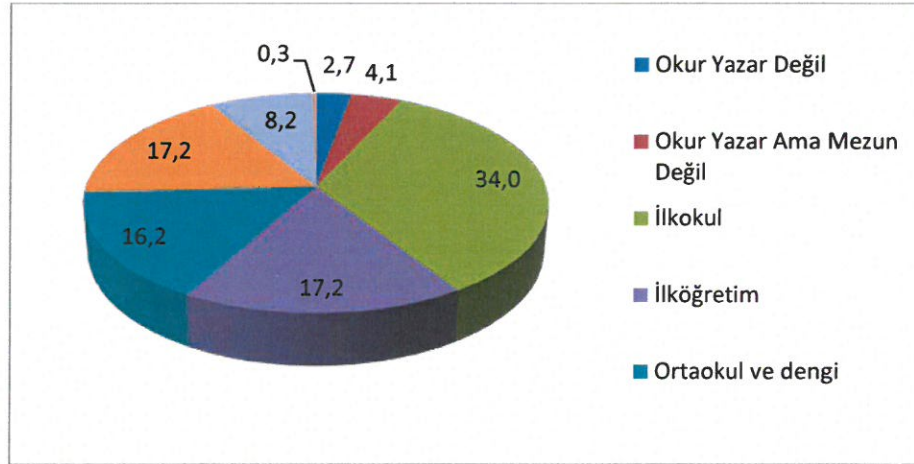
	Sayı (n)	Yüzde (%)
Cinsiyet		
Kız	193	66,3
Erkek	98	33,7
Toplam	291	100,0
Baba Eğitim Durumu		
Okur Yazar Ama Mezun Değil	8	2,7
İlkokul	69	23,7
İlköğretim	24	8,2
Ortaokul ve dengi	62	21,3
Lise ve Dengi	72	24,7
Yüksekokul Fakülte	54	18,6
Yüksek Lisans Doktora	2	0,7
Toplam	291	100,0
Anne Eğitim Durumu		
Okur Yazar Değil	8	2,7
Okur Yazar Ama Mezun Değil	12	4,1
İlkokul	99	34,0
İlköğretim	50	17,2
Ortaokul ve dengi	47	16,2
Lise Ve Dengi	50	17,2
Yüksekokul Fakülte	24	8,2
Yüksek Lisans Doktora	1	0,3
Toplam	291	100,0
Ailenizin Toplam Geliri		
500 tl den az	17	5,8
500-1000 arası	96	33,0
1001-1500 arası	86	29,6
1500 tl den fazla	92	31,6
Total	291	100,0
Seçmeli Çevre Dersi Alma		
Evet	18	6,2
Hayır	273	93,8
Toplam	291	100,0
Çevreci Gruba Katılma		
Evet	16	5,5
Hayır	275	94,5
Toplam	291	100,0

Araştırmaya katılan öğrencilerin cinsiyete göre dağılımı incelendiğinde toplam 291 öğrencinin % 66,3'ünün (n= 193) erkek, % 33,7'sinin (n= 98) kız olduğu görülmektedir.

Şekil 4.1. Babanın Eğitim Durumu Yüzde Oranları

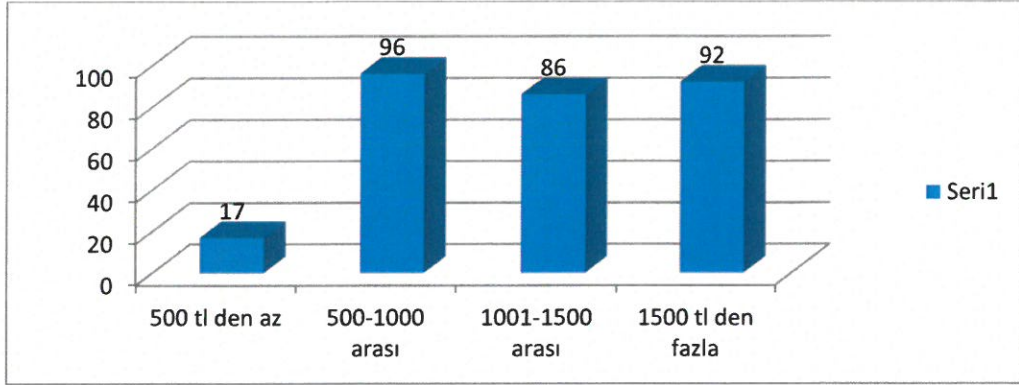
Katılımcıların babalarının eğitim düzeylerine ilişkin veriler incelendiğinde sırasıyla; babaların büyük bir kısmının lise ve dengi (n=72; %24,7), daha düşük oranda ilkokul (n=69; %23,7), ortaokul (n=62; %21,3), yüksek okul veya fakülte (n=54; %18,6), ilköğretim (n=24; %8,2), okur yazar ancak mezun olmayan (n=8; %2,7) ve yüksek lisans veya doktora mezunu olan (n=2; %0,7) kişilerden oluştuğu görülmektedir.

Şekil 4.2. Annenin Eğitim Durumu Yüzde Oranları

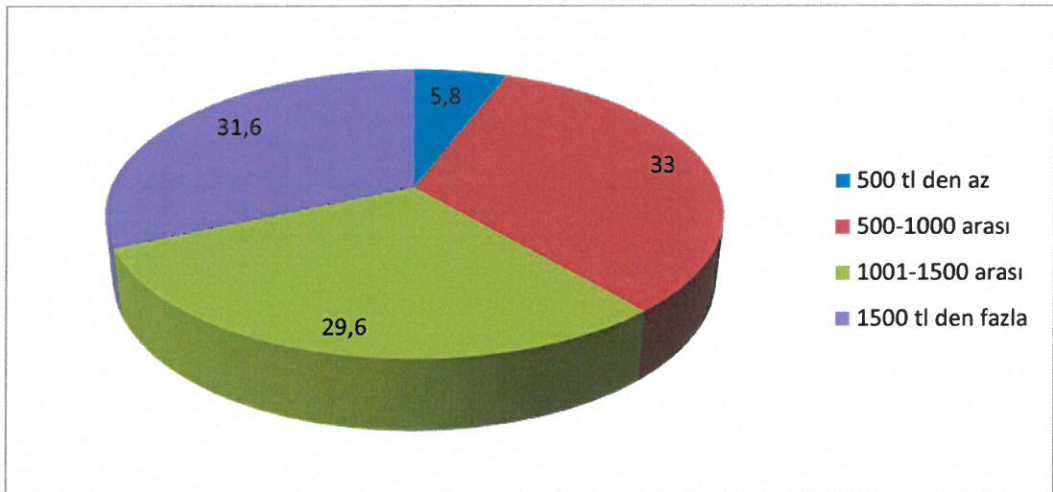
Katılımcıların annelerinin eğitim düzeylerine ilişkin veriler incelendiğinde, annelerin büyük bir kısmının ilkokul (n=99; %34,4) mezunu kişilerden oluştuğu görülmektedir. Bunu sırasıyla; % 17,2 oranları ile (n= 50) ilköğretim ve lise ve dengi; %16,2 ile (n=

47) ortaokul ve dengi; %8,2 ile (n= 24) yüksek okul veya fakülte mezunu; %4,1 ile (n= 12) okur yazar ama mezun olmayan; %2,7 ile (n= 8) okur yazar olmayan; %0,3 ile de (n= 1) yüksek lisans veya doktora eğitimi almış kişilerin oluşturduğu görülmektedir.

Şekil 4.3. Ailelerin Toplam Gelir Aralığı

Şekil 4.3’de görüldüğü gibi katılımcıların ailelerinin gelir durumları 500 tl den az ve 1500 tl den fazla olarak sınıflandırılmıştır. Ailelerin çoğunun gelir seviyesi 500 ile 1000 tl arasında olduğu görülmüştür.

Şekil 4.4. Ailelerin Toplam Gelir Yüzde Oranları

Araştırmaya katılan öğrencilerin ailelerinin gelir düzeylerine bakıldığında, en yüksek oranın % 33 ile (n= 96) 500-1000 TL arasında; % 31,6’sının (n= 92) 1500 TL’ den fazla; % 29,6’sının (n= 86) 1001-1500 TL arasında; en düşük oranın ise %5,8 ile (n= 17) 500 TL’ den az bir gelire sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

291 kişiye uygulanan ankette, seçmeli çevre dersi alıp almadıkları sorusuna 273 kişi (%93,8) hayır, 18 kişi (%6,2) ise evet cevabını vermiştir. Bir diğer soruda ise öğrencilere “herhangi bir çevreci grubun çalışmalarına aktif olarak katılıp katılmadıkları sorulmuş ve 275 kişinin (%94,5) katılmadığını, 16 kişinin (%5,5) ise katıldığı görülmüştür (Tablo 4.1).

4.2. Araştırmanın Güvenilirliği

Bilimsel bir araştırmada, yapılacak ölçümlerin güvenilirliği veri toplama aracının temel niteliğini oluşturur. Araştırmacının veri toplama sürecinde yapacağı rastlantısal ya da sistematik hatalar araştırmanın güvenilirliği üzerinde önemli bir rol oynar. Güvenilirlik analizi, herhangi bir konuda örnekleme oluşturan birimler üzerinde veri toplamak amacı ile geliştirilen ölçme aracını oluşturan ifadelerin, kendi aralarında tutarlılık gösterip göstermediğini test etmek amacı ile kullanılır. Güvenilirlik katsayısı 0 ile 1 arasında değer alır ve bu değer 1'e yaklaştıkça güvenilirlik oranı artar” [79].

Bu araştırma dâhilinde oluşturulan çevre dostu tutuma yönelik güvenilirlik analizi yapılmıştır. Buna göre, çevreye yönelik tutum ölçeğinin alt boyutlarını oluşturan, çevresel ilginin güvenilirlik katsayısı, $\text{Alpha}(\alpha)=0,779$; çevresel duyarlılığın güvenilirlik katsayısı, $\text{Alpha}(\alpha)=0,715$; çevresel bilincin güvenilirlik katsayısı, $\text{Alpha}(\alpha)=0,756$; çevresel görüşün güvenilirlik katsayısı, $\text{Alpha}(\alpha)=0,803$; çevresel kirliliğin güvenilirlik katsayısı $\text{Alpha}(\alpha)=0,839$; çevresel sorunların güvenilirlik katsayısı $\text{Alpha}(\alpha)=0,838$ dir.Çevreye yönelik tutum ölçeğinin güvenilirlik katsayısı ise $\text{Alpha}(\alpha)=0,778$ olarak belirlenmiştir. Cronbach Alfa değerinin 0.70 ve üzeri olması yüksek güvenilirliğe sahip olduğunun bir göstergesidir. Buna göre, çalışmada kullanılan ölçeklerin ve alt boyutlarının oldukça güvenilir olduğunu söylemek mümkündür. Tablo 4.2'de güvenilirlik analizi sonuçları sunulmaktadır.

Tablo 4.2. Ölçeklerin Güvenilirlik Katsayıları

Ölçekler ve Boyutları	Cronbach's Alpha	İfade sayısı (N)
Çevreye Yönelik Tutum	0,82	27
Çevresel İlgi	0,77	6
Çevresel Duyarlılık	0,71	4
Çevresel Bilinç	0,75	3
Çevresel Görüş	0,80	7
Çevresel Kirlilik	0,83	4
Çevresel Sorun	0,83	3

4.3.Öğrencilerin Demografik Özelliklerine Göre Çevresel Tutumlarının Değerlendirilmesi

Aşağıda araştırmaya katılan öğrencilerin demografik özelliklerine göre çevresel tutum düzeylerinin farklılaşma durumları analiz edilmektedir. İki grubun söz konusu olduğu durumlarda parametrik olan t testi, ikiden fazla grubun söz konusu olduğu durumlarda ise parametrik olan One-Way ANOVA testi uygulanmıştır.

“Parametrik testlerin yapılabilmesi için veri setinin normal bir dağılım göstermesi gerekmektedir. Bu sebeple analiz öncesinde veri setinin normallik durumu basıklık (kurtosis) ve çarpıklık (skewness) değerleriyle kontrol edilmiştir. Buna göre verilerin normal dağılımda olduğunun kabul edilmesi için çarpıklık değerinin ± 3 aralığında; basıklık değerinin de $\pm 1,96$ arasında olması gerekmektedir [80].” Mevcut veri setinin basıklık değeri 0,468 ve çarpıklık değeri de -0,507'dir. Bu sebeple verilerin normal dağıldığı ve parametrik testlere uygun olduğu söylenebilmektedir.

4.3.1. Cinsiyete göre öğrencilerin çevresel tutumlarının değerlendirilmesi

H₁: Öğrencilerin cinsiyeti ile çevresel tutumu oluşturan boyutlar arasında anlamlı bir farklılık vardır.

Tablo 4.3. Cinsiyet Değişkeni için t-testi Sonuçları

	n Erkek	n Kız	Ortalama Erkek \bar{x}	Ortalama Kız \bar{x}	Standart Sapma Erkek	Standart sapma Kız	sd	T	P*
Çevresel İlgi	98	193	2,42	2,56	0,72	0,91	238	1,44	0,15
Çevresel Duyarlılık	98	193	3,49	3,83	0,87	0,93	289	3,02	0,03
Çevresel Bilinç	98	193	3,32	3,47	1,05	1,14	289	1,08	0,27
Çevresel Görüş	98	193	3,86	4,01	0,81	0,90	289	1,33	0,18
Çevresel Kirlilik	98	193	4,21	4,30	0,86	1,02	289	0,76	0,44
Çevresel Sorun	98	193	3,93	3,94	1,08	1,24	289	0,06	0,94

* $p < 0.05$ düzeyinde anlamlıdır.

Öğrencilerin çevreye yönelik tutumlarının, cinsiyete göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla gerçekleştirilen bağımsız grup t testi sonucunda çevresel ilgi ($t=1,44$; $p > 0.05$), çevresel bilinç ($t=1,08$; $p > 0.05$), çevresel görüş ($t=1,33$; $p > 0.05$), çevresel kirlilik ($t=0,76$; $p > 0.05$) ve çevresel sorun ($t=0,06$; $p > 0.05$), gruplarının aritmetik ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır (Tablo 4.3). Bu bulgu, kız ve erkek öğrencilerin yukarıda bahsedilen bileşenleri oluşturan ifadeler katılım düzeylerinin farklılık göstermediği şeklinde yorumlanabilir. Buna karşın cinsiyet ile çevresel duyarlılık ($t= 3,02$; $p < 0.05$) bileşeninin aritmetik ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Elde edilen sonuçlar incelendiğinde kız öğrencilerin çevreye karşı daha duyarlı oldukları sonucuna ulaşılmıştır.

4.3.2. Seçmeli çevre dersi almalarına göre öğrencilerin çevresel tutumlarının değerlendirilmesi

H₂: Öğrencilerin seçmeli çevre dersi alıp almamaları ile çevresel tutumu oluşturan boyutlar arasında anlamlı bir farklılık vardır.

Tablo 4.4. Seçmeli Çevre Dersi Değişkeni için t-testi Sonuçları

	n Evet	n Hayır	Ortalama Evet \bar{x}	Ortalama Hayır \bar{x}	Standart Sapma Evet	Standart sapma Hayır	sd	T	P*
Çevresel İlgi	18	273	2,67	2,50	0,82	0,85	289	0,81	0,41
Çevresel Duyarlılık	18	273	3,62	3,72	1,11	0,91	289	-0,44	0,65
Çevresel Bilinç	18	273	3,61	3,41	1,06	1,11	289	0,72	0,46
Çevresel Görüş	18	273	3,78	3,97	0,87	0,87	289	-0,89	0,37
Çevresel Kirlilik	18	273	4,06	4,28	1,03	0,96	289	-0,91	0,36
Çevresel Sorun	18	273	4,03	3,93	0,98	1,20	289	0,33	0,73

* $p < 0.05$ düzeyinde anlamlıdır.

Tablo 4.4' de görüldüğü gibi, öğrencilerin çevreye yönelik tutumlarının, seçmeli çevre dersi alma durumlarına göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla gerçekleştirilen bağımsız grup t testi sonucunda çevresel ilgi ($t=0,81$; $p>0.05$), çevresel duyarlılık ($t=-0,44$; $p>0.05$), çevresel bilinç ($t=0,72$; $p>0.05$), çevresel görüş ($t=-0,89$; $p>0.05$), çevresel kirlilik ($t=-0,91$; $p>0.05$) ve çevresel sorun ($t=0,33$; $p>0.05$), gruplarının aritmetik ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır. Bu bulgu, seçmeli çevre dersi alan ve almayan öğrencilerin yukarıda bahsedilen bileşenleri oluşturan ifadelerle katılım düzeylerinin farklılık göstermediği şeklinde yorumlanabilir.

4.3.3. Çevreci bir grubun çalışmalarına aktif olarak katılıma göre öğrencilerin çevresel tutumlarının değerlendirilmesi

H3: Öğrencilerin çevreci bir grubun çalışmalarına aktif olarak katılıp katılmaması ile çevresel tutumu oluşturan boyutlar arasında anlamlı bir farklılık vardır.

Tablo 4.5. Çevreci Gruba Katılım Değişkeni için t-testi Sonuçları

	n Evet	n Hayır	Ortalama Evet \bar{x}	Ortalama Hayır \bar{x}	Standart Sapma Evet	Standart sapma Hayır	sd	T	P*
Çevresel İlgî	16	275	2,79	2,50	0,90	0,84	289	1,32	0,18
Çevresel Duyarlılık	16	275	3,71	3,72	0,96	0,92	289	-0,05	0,99
Çevresel Bilinç	16	275	3,58	3,41	1,27	1,10	289	0,58	0,56
Çevresel Görüş	16	275	3,96	3,96	0,79	0,88	289	0,00	1,00
Çevresel Kirlilik	16	275	4,34	4,26	0,86	0,98	289	0,29	0,76
Çevresel Sorun	16	275	4,25	3,92	0,95	1,20	289	1,05	0,29

* $p < 0.05$ düzeyinde anlamlıdır.

Tablo 4.5' de görüldüğü gibi, öğrencilerin çevreye yönelik tutumlarının, herhangi bir çevreci grubun çalışmalarına aktif olarak katılma durumlarına göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla gerçekleştirilen bağımsız grup t testi sonucunda çevresel ilgi ($t=1,32$; $p>0.05$), çevresel duyarlılık ($t=-0,05$; $p>0.05$), çevresel bilinç ($t=0,58$; $p>0.05$), çevresel görüş ($t=0,00$; $p>0.05$), çevresel kirlilik ($t=0,29$; $p>0.05$) ve çevresel sorun ($t=1,05$; $p>0.05$), gruplarının aritmetik ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır. Bu bulgu, herhangi bir çevreci grubun çalışmalarına aktif olarak katılan ve katılmayan öğrencilerin yukarıda bahsedilen bileşenleri oluşturan ifadelere katılım düzeylerinin farklılık göstermediği şeklinde yorumlanabilir.

4.3.4. Babanın eğitim durumuna göre öğrencilerin çevresel tutumlarının değerlendirilmesi

H₄: Öğrencilerin babalarının eğitim durumları ile çevresel tutumu oluşturan boyutlar arasında anlamlı bir farklılık vardır.

Tablo 4.6.Çevresel Tutumu Oluşturan Boyutlar ile Babanın Eğitim Durumu Arasındaki Farklılığa İlişkin One-Way ANOVA Testi ve Sonuçları

		Kareler toplamı	sd	Kareler ort.	F	P*
Çevresel İlgi	Gruplararası	4,826	6	,804	1,107	0,35
	Gruplariçi	206,365	284	,727		
	Toplam	211,192	290			
Çevresel Duyarlılık	Gruplararası	9,626	6	1,604	1,902	0,08
	Gruplariçi	239,548	284	,843		
	Toplam	249,174	290			
Çevresel Bilinç	Gruplararası	3,483	6	,580	,463	0,83
	Gruplariçi	356,345	284	1,255		
	Toplam	359,828	290			
Çevresel Görüş	Gruplararası	7,836	6	1,306	1,725	0,11
	Gruplariçi	215,045	284	,757		
	Toplam	222,881	290			
Çevresel Kirlilik	Gruplararası	11,144	6	1,857	2,001	0,06
	Gruplariçi	263,637	284	,928		
	Toplam	274,781	290			
Çevresel Sorun	Gruplararası	18,314	6	3,052	2,206	0,04*
	Gruplariçi	393,029	284	1,384		
	Toplam	411,342	290			

* $p < 0.05$ düzeyinde anlamlıdır.

Tablo 4.6'da görülebileceği üzere çevresel tutumu oluşturan boyutların aritmetik ortalamalarının öğrencilerin babalarının eğitim durumuna göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda, çevresel sorunlar ($F_{6-284}=2,26$; $p < 0.05$) boyutunun babanın eğitim durumu açısından farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Bu işlemin ardından ANOVA sonrası belirlenen anlamlı farklılığın hangi eğitim durumu grubundan kaynaklandığını belirlemek gerekmektedir.

ANOVA sonrası hangi çoklu karşılaştırma tekniğinin kullanılacağına karar vermek için öncelikle Levene's testi ile grup dağılımlarının varyanslarının homojen olup olmadığı hipotezi sınanmış çevresel sorunlar ($p < 0.05$) boyutu varyansların homojen olmadığı belirlenmiştir. Bu nedenle bu boyut için Tamhane's T2 çoklu karşılaştırma testi tercih edilmiştir.

Tamhane's T2 testine göre öğrencilerin babalarının okur yazar ama mezun değil ($\bar{x}=3,20$), İlkokul ($\bar{x}=3,72$), İlköğretim ($\bar{x}=4,31$) ortaokul ve dengi ($\bar{x}=3,89$), lise ve dengi ($\bar{x}=3,94$), yüksekokul fakülte ($\bar{x}=4,25$) yüksek lisans doktora ($\bar{x}=3,00$) mezunu olma durumlarına göre anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir. Diğer bir değişle Tamhane's T2 çoklu karşılaştırma analizi sonuçlarına göre, çevresel sorunlar boyutunu değerlendirme açısından eğitim grupları arasında farklılıklar anlamlı değildir ($p>0.05$). Dolayısıyla eldeki verilerle bu farklılığın hangi gelir düzeyinden kaynaklandığı yanıtlara göre ayrıştırılamamıştır.

4.3.5. Annenin eğitim durumuna göre öğrencilerin çevresel tutumlarının değerlendirilmesi

H₅: Öğrencilerin annelerinin eğitim durumları ile çevresel tutumu oluşturan boyutlar arasında anlamlı bir farklılık vardır.

Tablo 4.7. Çevresel Tutumu Oluşturan Boyutlar ile Annenin Eğitim Durumu Arasındaki Farklılığa İlişkin One-Way ANOVA Testi ve Sonuçları

		Kareler toplamı	sd	Kareler ortalaması	F	P*
Çevresel İlgi	Gruplararası	6,026	7	,861	1,187	0,31
	Gruplariçi	205,166	283	,725		
	Toplam	211,192	290			
Çevresel Duyarlılık	Gruplararası	5,949	7	,850	0,989	0,43
	Gruplariçi	243,225	283	,859		
	Toplam	249,174	290			
Çevresel Bilinç	Gruplararası	13,783	7	1,969	1,610	0,13
	Gruplariçi	346,045	283	1,223		
	Toplam	359,828	290			
Çevresel Görüş	Gruplararası	2,823	7	,403	0,519	0,82
	Gruplariçi	220,058	283	,778		
	Toplam	222,881	290			
Çevresel Kirlilik	Gruplararası	6,804	7	,972	1,027	0,41
	Gruplariçi	267,977	283	,947		
	Toplam	274,781	290			
Çevresel Sorun	Gruplararası	13,485	7	1,926	1,370	0,21
	Gruplariçi	397,858	283	1,406		
	Toplam	411,342	290			

*p<0.05 düzeyinde anlamlıdır.

Tablo 4.7’de görülebileceği üzere, çevresel tutumu oluşturan boyutların aritmetik ortalamalarının annenin eğitim düzeyi değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda, çevresel ilgi ($F_{7-283} = 1,187$; $p > 0.05$), çevresel duyarlılık ($F_{2-191} = 0,989$; $p > 0.05$), çevresel bilinç ($F_{2-191} = 1,610$; $p > 0.05$), çevresel görüş ($F_{2-191} = 0,519$; $p > 0.05$) çevresel kirlilik ($F_{7-283} = 1,027$; $p > 0.05$) ve çevresel sorun ($F_{2-191} = 1,370$; $p > 0.05$) gruplarının aritmetik ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır.

4.3.6. Ailenin toplam gelirine göre öğrencilerin çevresel tutumlarının değerlendirilmesi

H₆: Ailenin toplam geliri ile çevresel tutumu oluşturan boyutlar arasında anlamlı bir farklılık vardır.

Tablo 4.8. Çevresel Tutumu Oluşturan Boyutlar ile Ailenin Gelir Durumu Arasındaki Farklılığa İlişkin One-Way ANOVA Testi ve Sonuçları

		Kareler toplamı	sd	Kareler ortalaması	F	P*
Çevresel İlgi	Gruplararası	3,142	3	1,047	1,445	0,23
	Gruplarıçi	208,050	287	,725		
	Toplam	211,192	290			
Çevresel Duyarlılık	Gruplararası	3,706	3	1,235	1,444	0,23
	Gruplarıçi	245,468	287	,855		
	Toplam	249,174	290			
Çevresel Bilinç	Gruplararası	2,136	3	,712	0,571	0,63
	Gruplarıçi	357,692	287	1,246		
	Toplam	359,828	290			
Çevresel Görüş	Gruplararası	7,055	3	2,352	3,127	0,02*
	Gruplarıçi	215,827	287	,752		
	Toplam	222,881	290			
Çevresel Kirlilik	Gruplararası	4,934	3	1,645	1,749	0,15
	Gruplarıçi	269,847	287	,940		
	Toplam	274,781	290			
Çevresel Sorun	Gruplararası	18,523	3	6,174	4,511	0,00*
	Gruplarıçi	392,820	287	1,369		
	Toplam	411,342	290			

*p<0.05 düzeyinde anlamlıdır.

Tablo 4.8’de görülebileceği üzere, çevresel tutumu oluşturan boyutların aritmetik ortalamalarının ailenin toplam gelir değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda, çevresel ilgi ($F_{3-287} = 1,445$; $p > 0,05$), çevresel duyarlılık ($F_{3-287} = 1,444$; $p > 0,05$), çevresel bilinç ($F_{3-287} = 0,571$; $p > 0,05$), çevresel kirlilik ($F_{3-287} = 1,027$; $p > 0,05$) gruplarının aritmetik ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamışken, çevresel görüş ($F_{3-278} = 3,127$; $p < 0,05$) ve çevresel sorun ($F_{3-287} = 4,511$; $p < 0,05$) gruplarının aritmetik ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı

bulunmuştur. Bu işlemin ardından ANOVA sonrası belirlenen anlamlı farklılığın hangi gelir durumu grubundan kaynaklandığını belirlemek gerekmektedir.

ANOVA sonrası hangi çoklu karşılaştırma tekniğinin kullanılacağına karar vermek için öncelikle Levene's testi ile grup dağılımlarının varyanslarının homojen olup olmadığı hipotezi sınanmış, varyansların çevresel görüş ve çevresel sorun için homojen olduğu saptanmıştır. Bu nedenle Tukey çoklu karşılaştırma testi tercih edilmiştir.

Tukey çoklu karşılaştırma testine göre çevresel görüş boyutunda ailesinin toplam geliri 1500 TL'den fazla olan kişilerin ($\bar{x}= 4,14$), geliri 500-1000 arasında olan kişilere göre ($\bar{x}= 3,79$) daha fazla çevresel bir görüşe sahip oldukları sonucuna ulaşılmıştır.

Çevresel sorun boyutunda ise ailesinin toplam geliri 1500 TL'den fazla olan kişilerin ($\bar{x}= 4,22$), geliri 500-1000 arasında olan kişilere göre ($\bar{x}= 3,85$) daha fazla çevre sorunlarıyla ilgili oldukları çıkan sonuçlar arasındadır.

BÖLÜM 5

SONUÇ VE ÖNERİLER

Dünyanın hemen hemen her yerinde çevreye zarar veren birtakım etmenler (nüfus artışı, beslenme, artan çevre kirliliği, iklim değişiklikleri, canlı türlerindeki azalma, endüstrileşme, sağlıksız kentleşme) vardır. Gün geçtikçe artan çevre problemleri nedeniyle, çevre bilinci ve farkındalığının kazandırılması zorunluluk halini almıştır. Bu farkındalık ve bilincin kazandırılması ise doğru şekilde verilen eğitimden geçmektedir. Bunun için en alt kademedен başlanarak verilen “çevre” kavramı en doğru şekilde işlenmeli ve bunlarla birlikte yaygın eğitim faaliyetleri de göz ardı edilmemelidir. Özellikle ortaöğretim dönemindeki bireylerin zihinsel ve fiziksel gelişim seviyelerinin üst düzeyde olması nedeniyle bu dönemde bulunan kişilerin çevresel tutum düzeylerinin belirlenmesi ve çeşitli değişkenler açısından farklılaşmanın olup olmadığı belirlenmelidir.

Çevre eğitimi, “toplumun tüm bireylerinin çevre konusunda bilgilendirilmesi ve bilinçlendirilmesi, çevreye duyarlı, olumlu ve kalıcı davranış değişikliklerinin oluşturulması, doğanın tahrip edilmeden kullanılması, tahribe uğramış çevrenin yeniden kazandırılması, doğal, kültürel, tarihi ve sosyo-estetik değerlerin korunması, çevre ile ilgili etkinliklerde ve sorunların çözümlenmesinde bireylerin aktif olarak katılımın sağlanması için verilen eğitimidir” [81] [22]. Çevre eğitimi; bireyi gerçek problemlerin çözüm sürecine katmanın yanında; bireylerin girişimciliği ve görev duygusunu geliştirmelidir [82].

Ortaokul öğrencilerinin çevreye yönelik tutumlarının bazı demografik değişkenlere göre incelenmesine ilişkin bir model ve 6 hipotez oluşturulmuştur. Nevşehir ilinde öğrenim gören 8. Sınıf öğrencilerine uygulanan anket çalışmasından elde edilen veriler ışığında öğrencilerin demografik özelliklerinin çevre dostu tutumlarında yarattığı farklılık ortaya konulmaya çalışılmış ve belirlenen hipotezlerin ne derecede desteklendiği ortaya konulmuştur.

Çalışmada, çevre dostu tutum kavramı içerdiği altı boyut ile ele alınmıştır. Araştırma bölümünde yer verilen farklılık testleri bu çerçevede dikkate alınarak yapılmıştır. Daha önce de belirtilmiş olduğu gibi, çalışma, çevre dostu tutum ve boyutlarının demografik

özelliklere göre farklılık gösterip göstermediğini bulmaya yöneliktir. Elde edilen bulgular ve literatür ile yapılan karşılaştırmalar aşağıda kısaca belirtilmiştir.

Bu çalışmanın araştırma kısmında elde edilen bulgulara göre, çevre dostu tutumu oluşturan boyutlardan çevresel ilgi, çevresel bilinç, çevresel görüş, çevresel kirlilik ve çevresel sorun ile öğrencilerin cinsiyetleri arasında herhangi bir farklılık bulunmamıştır. Buna karşın öğrencilerin cinsiyetleri ile çevresel duyarlılıkları arasındaki fark anlamlıdır. Elde edilen sonuçlar incelendiğinde kız öğrencilerin çevreye karşı daha duyarlı oldukları sonucuna ulaşılmıştır (Tablo 4.3). Bu sonuç Taycı ve Uysal (2012)'in, ilkokul ve ortaokul öğrencileri üzerine yaptığı çalışmasındaki sonuçlarla benzerlik göstermektedir. Bu çalışmaya göre, kızların daha çevreci olduğu, erkeklere göre çevreye karşı daha ilgili ve daha duyarlı davranışlar eğiliminde oldukları belirlenmiştir [83]. Yurt dışında yapılan benzer çalışmalarda da kadınların, erkeklere göre çevreye karşı daha olumlu tutumlara sahip oldukları bulunmuştur [84].

Çalışma içerisinde yer alan Tablo 4.4 öğrencilerin çevreye yönelik tutumlarının, seçmeli çevre dersi almalarına göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirtmektedir. Elde edilen bulguya göre öğrencilerin seçmeli çevre dersi alıp almamaları, öğrencilerin çevresel tutumları üzerinde bir farklılık yaratmamaktadır. Bu bulgu, seçmeli çevre dersi alan ve almayan öğrencilerin yukarıda bahsedilen bileşenleri oluşturan ifadeler katılımlı düzeylerinin farklılık göstermediği şeklinde yorumlanabilir. Bu sonuç Değirmenci (2012)'nin çalışmasında elde edilen bulgular ile değişkenlik göstermektedir. İncelenen çalışmada çevre ile ilgili ders alan öğrencilerin çevreye karşı tutum puanlarının çevre ile ilgili ders almayan öğrencilerden daha yüksek olduğu tespit edilmiştir [85].

Öğrencilerin çevreye yönelik tutumlarının, herhangi bir çevreci grubun çalışmalarına aktif olarak katılma durumlarına göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediği Tablo 4.5' de incelenmiştir. Elde edilen bulgulara göre, herhangi bir çevreci grubun çalışmalarına aktif olarak katılma ve katılmama öğrencilerin çevresel tutumları üzerinde bir farklılık yaratmamaktadır.

Tablo 4.6' da ortaokul öğrencilerinin çevresel tutumlarının, babalarının eğitim düzeylerine göre farklılık gösterip göstermediği incelenmiştir. Yapılan analizler sonucunda çevre dostu tutumu oluşturan boyutlardan çevresel sorun boyutunda bir

farklılığa rastlanmıştır. Ancak bu farklılığın hangi gruptan dolayı farklılaştığı belirlenememiştir. Yapılan bazı araştırmalar, baba eğitim düzeyinin çevresel tutum üzerinde etkili olduğunu göstermektedir[86-87, 71].

Buna karşın Tablo 4.7' de görülebileceği gibi öğrencilerin çevresel tutumlarının annenin eğitim düzeyine göre farklılaşmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuç Zengin ve Kunt (2013)'un yaptığı çalışma sonucu ile paralellik göstermektedir. İncelenen çalışma sonuçlarına göre annenin öğrenim düzeyi ile çevre tutumları arasında anlamlı bir farklılık görülmemiştir[88]. Ancak, Özpınar (2009) ile Taycı ve Uysal'ın (2012) çalışmaları sonuçlarımızdan farklılık göstermektedir[83] [87].

Araştırma sonuçlarına dayalı olarak şu önerilere yer verilmiştir:

1.Çevre değerlerine saygılı bir toplum için öncelikle toplumu oluşturan bireylerin doğru bilgilere ulaşmalarını sağlamak ve verilecek eğitimi buna göre şekillendirmek gerekmektedir. Çevre eğitimi, insanlara çevre ile ilgili bilgi, bilinç, beceri ve değerler kazandırarak, çevre koruma konusunda insanların sorumluluk üstlenmelerini sağlayabilecek şekilde biçimlendirilmelidir.

2.Çevre eğitimi sadece öğrenim sürecine ait bir unsur değil, bireyin tüm yaşam sürecinin bir unsurudur. Bu nedenle, çevre eğitimi yaşam boyu öğrenme modeli içerisinde ele alınmalı ve değerlendirilmelidir.

3.Bu çalışmada, kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre daha yüksek çevresel duyarlılığa sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Kız öğrencilerin çevre tutumlarının yüksek olmasının nedenleri araştırılabilir. Ayrıca erkek öğrencilerin çevresel duyarlılıklarını olumlu yönde değiştirecek uygulamalara yer verilmelidir. Örneğin, farklı yöntem ve tekniklerin uygulandığı öğrenme ortamları düzenlenmelidir.

4.Baba eğitim durumunun öğrencilerin çevresel sorunları algılama düzeylerini etkilediği belirlenmiştir. Özellikle ilköğretim çağı çocukları rol model olarak öncelikli aile bireylerini kabul ederler. Aile bireylerinin çevreye karşı tutarlı tavrı, hassasiyeti öğrencilere örnek olacaktır. Çevre eğitimi çalışmalarına ailelerde katılmalıdır.

KAYNAKLAR

1. Keleş, R., Hamamcı, C., Çoban, A., “Çevre Politikası”, 7. Baskı, *İmge Kitabevi*, s. 684., Ankara, 2012.
2. Abalı, O., “İlk ve Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Derslerinde Çevre Eğitimi”, *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi*, s. 116, Adana, 2014.
3. Young, G.L., “Environmental Encyclopedia”, *Gale Cengage*, China, 2011.
4. Ada, S., “Halk Eğitim Merkezlerindeki Kurslara Katılan Bayan Kursiyerlerin Çevre ve İnsan Sağlığı ile İlgili Uygulamalarının Saptanması”, *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 17, 1-12, 2003.
5. Buhan, B., “Okul Öncesinde Görev Yapan Öğretmenlerin Çevre Bilinci ve Bu Okullardaki Çevre Eğitiminin Araştırılması”, *Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İlköğretim Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi*, s.139, İstanbul, 2006.
6. Ozankaya, Ö., “Toplum Bilimleri Sözlüğü”, 2. Baskı, *TDK Yayınları*, s.191, Ankara, 1980.
7. Çepel, N. “Ekoloji Terimleri Sözlüğü” *İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Yayınları*, İstanbul, 1990.
8. Yıldız, K., Sipahioğlu, Ş., Yılmaz, M., “Çevre Bilimi ve Eğitimi” 2. Baskı, *Gündüz Eğitim ve Yayıncılık*, s. 295, Ankara, 2008.
9. Hamamcı, C., Keleş, R., “Çevrebilim”, 3. Baskı, *İmge Kitabevi Yayınları*, s. 368 , Ankara, 1998.
10. Çepel, N., “ Ekoloji, Doğal Yaşam Dünyaları ve İnsan” *Palme Yayıncılık*, s. 186, Ankara, 2006.
11. Türk Dil Kurumu “Çevre Kavramı Tanımı”
http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5a aa9865338a82.77133311

12. Armağan, F. Ö., “İlköğretim 7–8. Sınıf Öğrencilerinin Çevre Eğitimi İle İlgili Bilgi Düzeyleri”, *Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İlköğretim Ana Bilim Dalı, Fen Bilgisi Eğitimi Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi*, s. 105, Ankara, 2006.
13. Keleş, R., Hamamcı, C., Çoban, A., “Çevre Politikası” ,6. Baskı, *İmge Yayıncılık*, s. 663, Ankara, 2009.
14. Çepel, N., “Çevre Koruma Ve Ekoloji Terimleri Sözlüğü”, 7. Baskı, Türkiye Erozyonla Mücadele, Ağaçlandırma ve Doğal Varlıkları Koruma Vakfı Yayınları, s. 232, İstanbul, 1996
15. Şentürk, S., “İngiltere’deki Ortaöğretim Çevre Eğitiminin Unesco ve Unep İlkelerine Göre İncelenmesi”, *Marmara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Çevre Bilimleri Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi*, s. 72 , İstanbul, 2010.
16. TBMM “1982 Çevre Kanunu” <https://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa82.htm>
17. Alkış, S., “İlköğretimde Tarihi Çevre Eğitimi”, *Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi* s. 225, Bursa, 2002.
18. Akçay, İ., “Farklı Ülkelerde Okul Öncesi Öğrencilerine Yönelik Çevre Eğitimi”, *Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi*, s.221, Bursa, 2006.
19. Aydoğdu, M., Gezer, K., “Çevre Bilimi” *Anı Yayıncılık*, 224 s., Ankara, 2006.
20. Çakmak, M., Akçöltekin, A., “8. Sınıf öğrencilerinin sera etkisi hakkındaki bilgi düzeylerinin ve kavram yanlışlarının tespit edilmesi”, *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4(7), 144-158, 2012.
21. Milli Eğitim Bakanlığı “2012 Haftalık Ders Çizelgeleri”<http://ttkb.meb.gov.tr/www/haftalik-ders-cizelgeleri/kategori/7>.
22. T.C. Çevre ve Orman Bakanlığı Çed ve Planlama Genel Müdürlüğü “2004 Çevre Eğitimi Konularında Yapılacak Çalışmalara İlişkin İşbirliği Protokolü” http://ahmetsaltik.net/arsiv/2012/06/Turkiye_Cevre_Atlasi_Cevre_Bakanligi.pdf.
23. Fidan, N., “Okulda Öğrenme ve Öğretme”, *Pegem Akademi*, Ankara, 2012.
24. Yücel, A.S., Morgil, F.İ., “Yüksek Öğretimde Çevre Olgusunun Araştırılması”, *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14 (14), 84-91, 1998.

25. Kayıkçı, M., “Türkiye’de Çevre İçin Eğitim ve Katılım”, *Mülkiye Dergisi*, 240, 259-263, 2003.
26. Afacan, A.T., “Uluslar Arası Çevre Eğitimi Projelerinin Türkiye’de Uygulanabilirliği Üzerine Bir Araştırma: Globe Projesi”, *Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ortaöğretim Fen ve Matematik Alanları Eğitimi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi*, s. 119 , Ankara, 2011.
27. Oğuz, D.,Çakıcı, I., Kavas, S. “Yüksek öğretimde öğrencilerin çevre bilinci”, *TurkishJournal of Forestry*, 12(1), 34-39, 2011
28. Grant, T., “ 1997 Nine PrinciplesForEnvironmentalEducation”
<http://gilesig.org/29Nine.htm>.
- 29.Çimen, O., “Dönüşümsel öğrenme kuramına dayalı çevre eğitiminin biyoloji öğretmen adaylarının çevre sorunlarına yönelik algılarına etkisi”, *Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi*, s.181, Ankara, 2013.
30. Çepni, R., “2010 Halk Eğitim Merkezlerinin Eğitim Sistemimizdeki Yeri”,
<http://www.hemfest.org/dergi24-33.pdf>
31. Özoğlu, S., “Yaygın Eğitim Düzeyinde Çevre İçin Eğitim, Çevre Eğitimi”, *Türkiye Çevre Vakfı Yayını*, Ankara, s. 65-80, 1993.
32. Kızıroğlu, İ., “Çevre İçin Elele”, *Popüler Bilim Dergisi*, 103, 32-37, 2002.
33. Karataş, A., “Çevre Bilincinin Geliştirilmesinde Çevre Eğitiminin Rolü Niğde Üniversitesi Eğitim Fakültesi Örneği”, *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyal Çevre Bilimleri Anabilim Dalı, Doktora Tezi*, s. 279, Ankara, 2013.
34. Beckford, C., “Re-orientingenvironmentaleducation in teachereducationprograms in ontario”, *Journal of Teachingand Learning*, 5(1), 55-66, 2008.
35. Nazlıoğlu, M., “Çevre Eğitiminin ÖnemiÇevre Üzerine”, *Türkiye Çevre Sorunları Vakfı Yayını*, Ankara,1991.
36. Aydın, F., Çepni, O., “İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Çevreye Yönelik Tutumlarının Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi (Karabük İli Örneği)”, *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18, 189-207, 2012.

37. İleri, R., “Çevre Eğitimi Ve Katılımın Sağlanması”, *Çevre Koruması Dergisi*, 7 (28), 3-9, 1998.
38. Milli Eğitim Bakanlığı “Eğitimde 2023 Vizyonu, İlköğretim ve Orta Öğretimin Güçlendirilmesi, Orta öğretime Erişimin Sağlanması”, *Konya Bölge Komisyonu Komisyon Raporu*, 2010.
39. Yücel, S.A., Morgil, F.İ., “Çevre Eğitiminin Geliştirilmesi”, *BAÜ Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 1 (1), 76-89, 1999.
40. Kızıroğlu, İ., “Türk eğitim sisteminde çevre eğitimi ve karşılaşılan sorunlar”, *V. Uluslararası Ekoloji ve Çevre Sorunları Sempozyumu*, s.157-164, Ankara, 2000.
41. Kocalar, A. O., “Coğrafya’da çevre eğitimi ve sorunları” *Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi*, s. 235, İstanbul, 2012.
42. Nazlıoğlu, M., “Çevre bilincinin oluşmasında çevre eğitiminin rolü” *Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bilim Uzmanlığı Tezi*, s. 59, Ankara, 1988.
43. Ünal, S., Dımışkı, E., “UNESCO-UNER Himayesinde Çevre Eğitiminin Gelişimi ve Türkiye’de Ortaöğretim Çevre Eğitimi”, *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16 (17), 144-146, 1999.
44. Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) “Çevre Özel ihtisas Komisyonu Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Raporu”, *DPT Yayınları*, Ankara, s. 72-84, 1994.
45. Mert, M., “Lise Öğrencilerinin Çevre Eğitimi Ve Katı Atıklar Konusundaki Bilinç Düzeylerinin Saptanması” *Hacettepe Üniversitesi Orta Öğretim Fen ve Matematik Alanlar Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi*, s. 179, Ankara, 2006.
46. Özdemir, O., “Yeni Bir Çevre Eğitimi Perspektifi: Sürdürülebilir Gelişme Amaçlı Eğitim”, *Eğitim ve Bilim* 32 (145), 23-38, 2007.
47. Tanrıverdi, B., “Sürdürülebilir Çevre Eğitimi Açısından İlköğretim Programlarının Değerlendirilmesi” *Eğitim ve Bilim* 34 (151), 89-103, 2009.
48. Arslan, S., “Çevre eğitiminin eleştirel düşünme ve çevresel tutum üzerine etkisi (Sakarya il örneği)”, *Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi*, s. 101, Sakarya, 2011.

49. Alım, M., “Avrupa birliği üyelik sürecinde Türkiye’de çevre ve ilköğretimde çevre eğitimi”, *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 14(2), 599-616, 2006.
50. Tüysüzoğlu, B.B., “Türkiye’de Çevre Eğitimi ve Sürdürülebilir Kalkınma İçin Eğitim”, *Tübitak Yayınları*, Ankara, 2005
51. Gök. E., “İlköğretim Öğrencilerinin Çevre Bilgisi Ve Çevresel Tutumları Üzerine Alan Araştırması”, *Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi*, s. 103, Konya, 2012
52. Eko Okullar “2014 Eko Okullar Hakkında Bilgi” <http://www.ekookullar.org.tr/Icerik/IcerikDetay.aspx?refno=16#.Wz4m9WAzbDc>
53. Yılmaz, H., “İlkokul öğretim programlarında verilen çevre eğitimi hakkında öğretmen görüşleri Isparta ili örneği”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi*, s. 101, Isparta, 2014.
54. Türçev “2014 Okullarda Orman Programı”, http://www.xn--trev-1oa8j.org.tr/icerikDetay.aspx?icerik_id=62.
55. Doğa Derneği “2006 Sürdürülebilir Kalkınma için Yeşil Kutu Eğitim Projesi” <http://www.dogadernegi.org/?sayfa=88>
56. Yeşil Kutu “2014 Yeşil Kutu Projesi” <http://www.yesilkutu.net/yesil-kutu-nedir.aspx>.
57. Çavuş, A., “Ortaokul 7.sınıf fen ve teknoloji dersinin çevre eğitimi açısından etkililiğine ilişkin öğretmen görüşlerinin değerlendirilmesi (Bingöl ili örneği)”, *İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi*, s.126, Malatya, 2013
58. Sınırsız Mavi “2013 Sınırsız Mavi Eğitim Projesi” <http://www.sinirsizmavi.com/icerik.aspx?id=2&u=Sinirsiz-Mavi-Nedir->
59. Şama, E., “Üniversite Gençliğinin Çevre ve Çevre Sorunlarına Yönelik Tutumları- Gazi Eğitim Fakültesi Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma-”, *Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi*, s. 141, Ankara, 1997.
60. Ayhan, F. N., “İlköğretimin İlk Üç Sınıfındaki Öğrencilerin Yakın Çevre Bilincini Etkileyen Etmenler”, *Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi*, s. 92, Ankara, 1999.

61. Chapman, D, Sharma, K. “Environmental attitudes and behavior of primary and secondary students in Asian cities: a preview strategy for implementing an eco-schools programme”, *The Environmentalist*, 21, 265-272, 2001.
62. Yılmaz, A., Morgil, İ., Aktuğ, P. ve Göbekli, İ., “Ortaöğretim ve Üniversite Öğrencilerinin Çevre, Çevre Kavramları ve Sorunları Konusundaki Bilgileri ve Önerileri”, *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22, 156-162, 2002.
63. Özdemir, O., Yıldız, A., Ocaktan, E., Sarışen, Ö. “Tıp Fakültesi Öğrencilerinin Çevre Sorunları Konusundaki Farkındalık ve Duyarlılıkları” *Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Mecmuası*, 57 (03), 117-127, 2004
64. Atasoy, E., “Çevre İçin Eğitim: İlköğretim Öğrencilerinin Çevresel Tutum Ve Çevre Bilgisi Üzerine Bir Çalışma”, *Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi*, s. 395, Bursa, 2005.
65. Tecer, S., “Çevre İçin Eğitim: Balıkesir İli İlköğretim Öğrencilerinin Çevresel Tutum, Bilgi, Duyarlılık ve Aktif Katılım Düzeylerinin Belirlenmesi Üzerine Bir Çalışma” *Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi*, s.153, Zonguldak, 2007.
66. Yıldırım, N., “Effect Of Designed Environmental Education Lectures On Environmental Attitudes Of Primary School Students”, *Ortaoğretim Teknik Üniversitesi, İlköğretim Fen ve Matematik Eğitimi Bölümü, Yüksek Lisans Tezi*, s.107, Ankara, 2008.
67. Sağır, Ş.U., Aslan, O., Cansaran, A., “Çevre Tutum Ölçeği Uyarlanması Ve İlköğretim Öğrencilerinin Çevre Tutumlarının Belirlenmesi”, *Selçuk Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi*, 25, 283-295, 2008.
68. Yüksek, R. “İlköğretim Dördüncü Sınıf Fen ve Teknoloji Dersi “Canlılar Dünyasını Gezelim Tanıyalım Ünitesi Öğrenme Öğretme Sürecinde Yapılan Etkinliklerin Öğrencilerin Çevre Bilgisi, Çevreye Karşı Tutumları ve Bunların Kalıcılık Düzeylerine Etkisi”, *Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi*, s. 193, Adana, 2010.

69. Mercan, E., “İlköğretim ve Ortaöğretim Öğrencilerinin Çevreye Karşı Tutumlarının Değerlendirilmesi” *Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi*, s.110,Ankara, 2013.
70. Bulut, M. “Ortaöğretim Öğrencilerinin Çevresel Risk Algısı, Tutum ve Bilgi Düzeylerinin Belirlenmesi Üzerine Bir Çalışma” *Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi*, s.100,Niğde, 2015.
71. Navruz, C., “Kırsal Kesimde Ortaokul Öğrencilerinin Çevresel Tutumlarının İncelenmesi (Erzincan–Çayırılı İlçesi Örneği)”, *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi*, s. 85, Erzincan, 2016
72. Palmer, J.A.,Suggate, J., Matthews, J. “Environmental cognition: Early ideas and misconceptions at the ages of four and six”, *Environmental Education Research*, 2(3), 301-329, 1996.
73. Rauwald, K.S.,Moore, C.F., “Environmental attitudes as predictors of policy support across three countries”, *Environment and Behavior*, 34(6), 709-739. 2002.
74. Alkış, S.,Oğuzoğlu, Y., “İlköğretim öğrencilerinin tarihi çevre bilgisinin değerlendirilmesi”, *Eğitim Fakültesi Dergisi*, XVIII (1),23-46, 2005.
75. Meichtry, Y., Smith, J., “The impact of a place-based Professional development program on teachers’ confidence, attitudes, and classroom practices” *Reports & Research*, 38(2), 15-31, 2007
- 76.Uzun, N., Sağlam, N., “Ortaöğretim Öğrencileri İçin Çevresel Tutum Ölçeği Geliştirme ve Geçerliliği”, *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 30, 240-250, 2006.
77. Gürbüz, S., Şahin, F., “Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri: Felsefe-Yöntem Analiz”, *Seçkin Yayıncılık*, Ankara, 2015.
- 78.Altunışık, R., Coşkun, R., Bayraktaroğlu, S., Yıldırım, E., “Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri SPSS Uygulamalı”, *Sakarya Yayıncılık*, Sakarya, 2012
79. Ural, A., Kılıç, İ., “Bilimsel Araştırma Süreci ve SPSS ile Veri Analizi”, *Detay Yayıncılık*, Ankara, 2013.

80. Karaatlı, M., “Verilerin Düzenlenmesi ve Gösterimi içinde SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri”, *Asil Yayın Dağıtım*, Ankara, 2010
81. Çevre Bakanlığı “Türkiye Çevre Atlası”, *Çevre Bakanlığı Yayını, Milli Eğitim Basımevi*, İstanbul, 1997.
82. Yıldız, D.Y., “İlköğretimde Çevre Eğitimi İçin Yöntem Geliştirme”*Marmara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Kimya Eğitimi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi*, s.102 , İstanbul, 2006.
83. Taycı, F.,Uysal, F., “Determination of the Level of Environmental Knowledge, ConsciousnessandEnvironmentalAttitudes of ElementaryEducationStudents in Corlu, Turkey”*Journal of EnvironmentalProtectionandEcology*, 13, 2A, 1131-1138, 2012
84. Esa, N., “Environmental Knowledge, AttitudeandPractices of StudentTeachers,” *International Research in GeographicalandEnvironmentalEducation*, 19(1), 39-50, 2010
85. Değirmenci, M., “İlköğretim Öğrencilerinin Çevreye Karşı Tutumlarının Farklı Değişkenler Açısından İncelenmesi (Kayseri İli Örneği)”, *Journal of EuropeanEducation*, 2(2), 47-53, 2012.
- 86.Eser, A., “İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin İnsani Değerler Düzeyleri İle Çevresel Tutumları Arasındaki İlişki”, *Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi*, s. 102, İstanbul, 2012
87. Özpınar, D., “İlköğretim 4. ve 5. Sınıf Öğrencilerinin Çevre Sorunları Hakkındaki Görüşleri (Afyonkarahisar İli Örneği)”, *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi*, s.117,Afyonkarahisar, 2009.
- 88.Zengin, U., Kunt, H., “Ortaokul Öğrencilerinin Ağaç ve Çevreye Yönelik Tutumlarının İncelenmesi”, *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10(23), 155-165, 2013.

EKLER

EK-1: ÇEVRESEL TUTUM ÖLÇEĞİ

Sevgili Öğrenciler,

Bu uygulama, bir araştırmayla ilgilidir. Bunun sonucunda size herhangi bir not verilmeyecektir.

Dolayısıyla, lütfen isim yazmayınız. Soruları iyice okuyarak içtenlikle cevaplamamız, çalışmanın daha nitelikli olmasını sağlayacaktır. Katkılarınız için teşekkür ederim.

1. Cinsiyetiniz:

- Kız Erkek

2. Baba Eğitim Durumu

- Okur yazar değil
 Okur yazar ama mezun değil
 İlkokul
 İlköğretim
 Ortaokul ve dengi
 Lise ve dengi
 Yüksekokul- Fakülte
 Yüksek lisans-Doktora

3. Anne Eğitim Durumu

- Okur yazar değil
 Okur yazar ama mezun değil
 İlkokul
 İlköğretim
 Ortaokul ve dengi
 Lise ve dengi
 Yüksekokul- Fakülte
 Yüksek lisans-Doktora

4. Ailenizin Toplam Geliri

- 500 TL'den az
 500-1000 TL arası
 1001-1500 TL arası
 1500 TL'den fazla

5. Seçmeli çevre dersi aldınız mı ?

- Evet Hayır

6. Herhangi bir çevreci grubun çalışmalarına aktif olarak katılıyor musunuz?

- Evet Hayır

Lütfen, her bir ifadenin karşısındaki seçeneklerden, düşüncelerinize en uygun olanı işaretleyiniz.	Her zaman	Çoğunlukla	Ara sıra	Çok az	Hiç
1. TV ve radyolarda çıkan çevre ile ilgili programları izliyorum					
2. Çevreyle ilgili gelişmeleri günlük gazetelerden takip ediyorum.					
3. Çevreyle ilgili konuları işleyen belgeseller izliyorum.					
4. Ders kitapları dışında çevreyle ilgili kitaplar okuyorum.					
5. Çevreyle ilgili popüler dergileri takip ediyorum.					
6. Çevreyle ilgili bilimsel makaleleri takip diyorum.					
7.Çevreye zarar veren birini çekinmeden uyarırım					
8. Okulumuzda çevre temizliği ile ilgili bir faaliyet düzenlenirse gönüllü katılmak isterim.					
9. Arkadaşlarım beni çevreye duyarlı biri olarak bilir.					
10.Yaşanabilir bir çevre için gerekirse uzun süre ücretsiz çalışabilirim.					
11. Çevre konusundaki bilgilerimi arkadaşlarımla paylaşıyorum					
12. Bir ürün alırken atığının geri dönüşümlü olmasına dikkat ederim.					
13. Daha pahalı da olsa çevreye zarar vermeyen ürünleri tercih ederim.					
14. Nesli tükenmekte olan canlılar çok abartılıyor, zaten doğada çok sayıda tür var, birkaçı tükense önemli değildir					
15. Tarihi yerlere para harcamak yerine lüks yollar yapılırsa ülkemiz için daha faydalıdır					
16. Erozyon artık ülkemizde görülmemektedir.					
17. Tarımda kullanılan böcek ilaçları çevre için faydalıdır					
18. Orman vasfını kaybetmiş arazilerin, ülkeye gelir getirmesi amacıyla satılmasında bir sakınca yoktur					
19. Milli parklarda ve ormanlarda turizm amaçlı binaların yapımına devlet izin vermelidir					
20. Ev yapmak için en iyisi sulak alanlar kurutulmalı ve o bölgelerde ev yapılmalıdır.					
21. Çevre kendi kendini temizlediği için insanların atıkları problem olmaz.					
22. Ozon tabakası özellikle Amerika üzerinde incelenmiş. Türkiye için bir tehlike yoktur.					
23. Odadan çıkarken ışıkları kapatmak fazla bir enerji tasarrufu sağlamaz					
24. Dünyada, insanların hiçbir zaman kirletmeyeceği kadar çok su vardır.					

25. Doğal kaynakların hızla tüketilmesi geleceğimiz için önemli sorundur					
26. Türkiye'nin önemli sorunlarından biri çarpık kentleşmedir.					
27. Yerkürenin giderek ısınması gelecekte facialara sebep olabilir.					

EK-2: ARAŞTIRMA İZİNLERİ

T.C.
NEVŞEHİR VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 49405861/44/6077122
Konu: Anket İzni.

05/12/2014

..... KAYMAKAMLIĞINA
(İlçe Millî Eğitim Müdürlüğü)

.....MÜDÜRLÜĞÜNE
NEVŞEHİR

İlgi : Nevşehir Valiliği İl Millî Eğitim Müdürlüğü'nün 02.12.2014 tarihli ve 49405861/44/5947801 sayılı oluru.

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü Biyoloji Araştırım Dalı Yüksek Lisans Programı öğrencisi Tuğba KADIOĞLU'nun, "Çevresel Tutum Ölçeği" konulu anketi ilimizde bulunan İlk ve ortaöğretim öğrencilerine uygulama talebinin, uygun görülmesine dair ilgi olur ekte gönderilmiştir.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

Osman ŞİMŞEK
Vali a.
İl Millî Eğitim Müdürü

EK: Olur (1 Adet)

DAĞITIM:

-7 İlçe Kaymakamlığına(İLÇE MEM)
-İlimizde Merkezinde Bulunan İlk ve Ortaokullara

05 ARA 2014

Mustafa GÖVİN
EKİ

Yeni Kayseri Cad. Hükümet Konağı Kat:2 50100 NEVŞEHİR
Elektronik Ad: nevsehirmem@www.meb.gov.tr
e-posta: bizzircio@meb.gov.tr

Ayrıntılı Bilgi: SGAİBEN (106)
Tel: (0 384) 213 79 11
Faks: (0 384) 213 20 68

Bu belge görsel elektronik ortamda yayımlanmıştır. <http://evrimyazgi.cesit.gov.tr/adresizden> 4901-5189-7348-8160-4118 kodu ile tespit edilebilir.

T.C.
NEVŞEHİR VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 49405861/44/5947801
Konu: Araştırma İznî.

02/12/2014

VALİLİK MAKAMINA

İlgi : Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Rektörlüğü Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı'nın 27.11.2014 tarihli ve 12420890-302.14/1654/7530 sayılı yazısı.

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü Biyoloji Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı öğrencisi Tuğba KADIOĞLU'nun "Çevresel Tanım Ölçeği" konulu ekte sunulan araştırma iznini; ilimizde bulunan temel eğitim ve ortaöğretim öğrencilerine uygulamayı talep etmektedir.

Anılan anketin 2014-2015 Eğitim-Öğretim yılında, Eğitim-Öğretimi aksatmamak şartıyla Okul Müdürlüğünün muvafakatinde yapılması Müdürlüğümüzce uygun görülmektedir.

Makamlarınızca da uygun görüldüğü takdirde olularınıza arz ederim.

Osman ŞİMŞEK
İl Millî Eğitim Müdürü

OLUR
02/12/2014

Ahmet SOLEY
Vali a.
Vali Yardımcısı

Yeni Kayseri Cad. Hükümet Köşkü Kat:2 50100 NEVŞEHİR
Elektronik Ad: nevsehir@meh.gov.tr
e-posta: faznelci50@meh.gov.tr

Tel: (0 384) 213 79 31
Faks: (0 384) 213 20 68

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <http://www.sagge.gov.tr> adresinden: 5b70-02ül-3203-ab5b-9c39 koda ile teyit edilebilir.

T.C.
NEVŞEHİR HACI BEKTAŞ VELİ ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı

Sayı :12420890-302.14/1654/3530
Konu : Araştırma İzni

27/11/2014

NEVŞEHİR VALİLİĞİNE
(İl Millî Eğitim Müdürlüğü)

İlgi : Fen Bil. Enst. Müdürlüğünün 21.10.2014 tarih ve 583 sayılı yazısı.

Üniversitemiz Fen Bilimleri Enstitüsü Biyoloji Anadilim Dalı Yüksek Lisans Programı öğrencisi Tuğba KADIOĞLU'nun "Çevresel Tutum Ölçeği" konulu çalışmasıyla ilgili araştırma yapma talebinin Kurumunuzca da uygun görülmesi halinde gerekli iznin verilmesi hususunda;

Bilgilerinizi ve gereğini saygılarımla arz ederim.

Prof. Dr. Çetin PEKACAR
Rektör a.
Rektör Yardımcısı

EKLER:
1- İlgî Yazı (1 Sayfa)
2- Anket Formu (2 Sayfa)

29116
İl Millî Eğt. Müd. no
27.11.2014
Var

28 KAS 2014
5806277

T.C.
NEVŞEHİR HACI BEKTAŞ VELİ ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Fen Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü

Sayı : 63566478.199/583
Konu : Araştırma İzni

21/10/2014

REKTÖRLÜK MAKAMINA
(Genel Sekreterlik)

Enstitümüz Biyoloji Anabilim Dalı 70164300-49 numaralı yüksek lisans öğrencimiz Tuğba KADIOĞLU' nun Nevşehir İli Millî Eğitim Müdürlüğüne bağlı İlk ve Ortaöğretim öğrencilerine yönelik "Çevresel Tutum Ölçeği" konulu araştırmanın yapılabilmesi için Nevşehir Millî Eğitim Müdürlüğü' nden gerekli iznin alınması hususunda;

Gereğini bilgilerinize arz ederim.

Doç. Dr. Şahlan ÖZTÜRK
Müdür

EK:
1-Anket
2-Öğrencinin Dilekçesi

ÖZGEÇMİŞ

Tuğba ARAZ 1985 yılında Nevşehir’de doğdu. İlk ve orta öğrenimini Nevşehir’de tamamladı. 2003 yılında kazandığı İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Fen Bilgisi Öğretmenliği Bölümünden 2007 yılında mezun oldu. 2012 yılında Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Biyoloji Ana Bilim Dalında Yüksek Lisans yapmaya hak kazandı. Evli olup Nevşehir Özel Kardelen Kolejinde Fen Bilimleri Öğretmeni olarak görev yapmaktadır.

Adres: Güzelyurt Mahallesi Çınar Sk. Hisar Evleri A Blok No:2/20
Nevşehir / Merkez

Telefon: 0 533 025 96 96

e-posta : tugbakadioglu00@gmail.com

